ކައިވެނީގެ ރަން

وَءَاتُوهُنَّ أُجُورَهُنَّ بِٱلۡمَعۡرُوفِ

އަދި އެކަނބަލުންގެ ރަން ހެޔޮގޮތުގައި އެކަނބަލުންނަށް ދޭށެވެ.

މުޙައްމަދު ޝިޔާން

www.dhisalafiyyah.net

ކައިވެނީގެ ރަން

ލިޔުނީ:

މުޙައްމަދު ސިނާން

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

މުޤައްދިމާ

الحمد لله الذّي أرسل رسوله صلى الله عليه وسلم بالهدى ودين الحقّ ليظهره على الدّين كلّه، وأشهد أنّ لا إله إلّا الله وحده لا شريك له، وأشهد أنّ محمداً عبده ورسوله، صلّى الله وسلّم وبارك عليه وعلى آله الطيبين، وصحابته الكرام الذين اختارهم الله لصحبته. أمّا بعد:

އިސްލާމްދީނަކީ މީސްތަކުންގެ ދުނިޔެވީ ހަޔާތާއި އުޚްރަވީ ހަޔާތް ބާއްޖަވެރިކޮށް ދެއްވުމަށްޓަކައި ﷲ ސުބްޙާނަހޫ ވަތަޢާލާ އެންމެހާ މީސްތަކުންނަށްޓަކައި ބާވާލެއްވުނު ރިޢާޔަތުގެ ދީނެވެ. އެދީނުގައި މީސްތަކުންނަށް ކައިރީގައި މަސްހާ ޖިހާދު ދިހާޝް އެންމެހާ ހުރިހާ ކަމެއް ވަނީ މަގު ދައްކަވާފައެވެ.

މިގޮތުން ހޯދުމަށްޓަކައި މީސްތަކުންގެ ދަރިފަސްކޮޅު އިތުރުކުރުމަށް ކަމާކުރެއްވި ކައިވެނީގެ މަގު އިސްލާމްދީން ވަނީ އެންމެ ފުރިހަމަގޮތުގައި މަގުދައްކަވާފައެވެ. މިދީނުގެ މަޤާޞިދު ދުރުސްތަކުރެއްވުމަށް ޤުރުއާނާއި ރަސޫލުﷲ ޞައްލައްﷲ ޢަލައިހިވަސައްލަމަގެ ސުންނަތްތަކުގައި ވަނީ މިކަންކަމުގެ އެންމެހާ ތަފްޞީލުތައް އެންމެ ފުރިހަމައަށް ބަޔާންކޮށްދެއްވާފައެވެ. ކައިވެނީގެ ދިރުމަކީ މަސްއޫލިއްޔަތުގެ ތެރޭން އިސްކަންދޭށޭ ކައިވެނިކުރާ ފިރިހެނުންނާއި އަންހެނުންނާ ދެމެދު ކައިވެނީގެ ޙައްޤެވެ.

އެގޮތުން މިކުޑަ ފޮތަކީ، އަޅުގަނޑުގެ އެކުވެރިއެއް ކައިވެނީގެ ޙައްޤާ ބެހޭގޮތުން މަޢުލޫމާތުތަކެއް ޞަޙީޙް ޙަދީޘުތަކުން، އެކަމަށްޓަކައި އާލާކުރި މަޢުލޫމާތުތަކުގެ ނަތީޖާއެވެ. އެގޮތުން މަޢުލޫމާތުތަކާ، އަޅުގަނޑުގެ ދިވެހި އެންމެހާ ފޮތްތައް އަޅުގަނޑުމެން އުނގެނުމުން ފުރިހަމަގޮތުގައި ކިޔުންތެރިންނަށް މަޢުލޫމާތު ދިނުމެވެ.

ދުޢާއަކީ ﷲ ސުބްޙާނަހޫ ވަތަޢާލާ އަޅުގަނޑުގެ މިކުޑަ މަސައްކަތް ޤަބޫލުކުރެއްވުމެވެ. އަދި މިފޮތް އެކިފަރާތްތަކުން އަޅުގަނޑަށް އެހީތެރިވި ދެއްވި އެންމެހާ ފަރާތްތަކަށް ﷲ ރަޙްމަތް ލައްވައި، މިފޮތުގެ ފައިދާ އަޅުގަނޑުގެ ޢަމަލު އަޅުގަނޑާއި އުމްމަތުންނަށް ފުރިހަމަގޮތުގައި ދެއްވުމެވެ. އާމީން.

11 ޛުލްޤަޢިދާ 1432ހ.

09 އޮކްޓޫބަރު 2011މ.

މުޙައްމަދު ސިނާން

ތަޢުރީފު

ދިވެހިބަހުގައި ކައިވެނީގެ ރަނަކީ އިންނަންއުޅޭ ފިރިހެންމީހާ އަންހެންމީހާއަށް ޝަރުޢީގޮތުން ދޭންޖެހޭ ފައިސާ ނުވަތަ މުދަލެވެ. މީގެއިތުރުން ކަނޑައަޅާފައިވީ އަންހެންމީހާއަށެވެ.(1) ޢަރަބިބަހުގައި ކައިވެނީގެ ރަނަށް 9 ނަމެއް ކިޔައެވެ. އެއީ الصَّدَاقُ، الصَّدُقَةُ، المهْرُ، النِّحْلَةُ، الفَرِيْضَةُ، الأَجْرُ، العَلاَئِقُ، العُقْرُ، الحِبَاءُ އެވެ.(2) މީގެ ތެރެއިން އަށް ނަން ޢަރަބިބަހުގެ ބައިތެއްގައިވެއެވެ.

صَدَاقٌ وَمَهْرٌ نِحْلَةٌ وَفَرِيضَةٌ حِبَاءٌ وَأَجْرٌ ثُمَّ عُقْرُ عَلاَئِقِ (3)

އަދި الصَّدُقَةُ ކިޔުމީ ޤުރުއާނުގައި އަންނަނިވި އާޔަތުގައި ގެންނަވާފައިވެއެވެ. ﴿وَءَاتُوا۟ ٱلنِّسَآءَ صَدُقَـٰتِهِنَّ نِحْلَةً﴾ النساء: ٤

ކައިވެނީގެ ރަނަކީ ކައިވެނީގެ އަޤްދުގެ ސަބަބުން ނުވަތަ ރަނދިނުން ބައްދަލުވާ ގުޅުމެއްގައި ދިނުން ވާޖިބުވާ ބަދަލުކަމެވެ.(4) ރަނގަނޑުޖެހި ފިރިމީހާގެ ފަރާތުން އަނބިމީހާއަށެވެ. ރަނދިނުން ބައްދަލުވާ ބޭނުމަކީ ބަހުގެ މާނައަކީ އޮޅިގެން ޖިމާޢުވުން ފަދަ ބަދަލުތަކެވެ. އޭގެ މިސާލަކީ މިހެން އަންނަނިވި ކައިވެނިކޮށް ޖިމާޢުވެވިފައިވުން، އެމީހާއަށް އެއަންހެނުންނާ ކައިވެނިކުރުމަކީ ހުއްދަ އެއްޗެއްކަމަށް ހީކޮށް ކައިވެނިކޮށްފިނަމަ އެއީ ފާސިދު ކައިވެނިއެކެވެ. ފަހެ ބަދަލުތަކުގައި ޖިމާޢުވެވިފައިވާކަމުގައިވާ ރަނެއް ނުދޭން ޖެހޭނެއެވެ. އެހެން އެމީހާ ކައިވެނިކޮށް ޖިމާޢުވެވިފައިވާ ފާސިދު ކައިވެނިކޮށްގެން ޖިމާޢުވެ އެއްބަޔަށް ކައިވެނިން ބަދަލުދިނުމަށް އިސްކުރާ ކަންތަކުގައި ވެސް ޖިމާޢުވުން، އެޖިމާޢުވީމާގެ ރަނަށް ބަހާކުރާ ސަބަބުން ބަދަލު ޖިމާޢުއެއްގެވެ.(5) އެބަހީ، އެމީހާގެ ދޭ އަގުބަހާ ދޭންޖެހޭ ބަދަލުގައި ބަދަލުވެގެންވާ ކައިވެނީގެ ރަނެވެ.

ކައިވެނީގެ ރަނަކީ ފިރިމީހާގެ މައްޗަށް ދިނުން ވާޖިބު އެއްޗެއް ނަމަވެސް، ކައިވެނި ޝަރުޢީގޮތުން ޞައްޙަވުމަށް ޝަރުޠެއްކަމަށް ދެކިލެވޭ ރުކުނެއްވެސް ދެކިލެވޭ ވާޖިބެއްވެސް ނޫނެވެ. އަންނަނިވި ޝަރުޠުތަކުގައި ބަލާއިރު ވެސް ކައިވެނިކުރާ ވަގުތު، ކައިވެނިކުރާ ވަގުތު ރަން ކަނޑައަޅައިނުލާ ރަނގަޅުކަމެއްގެ ކައިވެނި ކުރެވިދާނެއެވެ. ނަމަވެސް ރަނަކާއި އަޅައިނުލާ ނުވަތަ ރަނެއް ނުދޭ ނަމަވެސް ނުކުރާ ކަމަކާ ގުޅޭނެއެވެ. މިފަދަ ކަމެއްގައި ނަމޫނާއަށް ނުކުރާ ކަމަކާ ނުވަތަ ޝަރުޢީ ޙަދު ކަނޑައަޅައި ކައިވެނީގެ ރަން ކަނޑައަޅާފައިވާމިންވަރު މިހާރު ބަލާ ކަމަކަށެވެ.

❀ ❀ ❀

---

(1) ދިވެހިބަސްފޮތް 2006.

(2) އަލްމުޣްނީ: 97/10.

(3) ސުބުލުއްސަލާމް: 103/6.

(4) އައްޝަރްޙް އަލްމުމްތިޢު: 251/12.

(5) އައްޝަރްޙް އަލްމުމްތިޢު: 251/12.

ޝަރުޢުވުމުގެ ދަލީލުތައް

ކައިވެނީގެ ރަން ދިނުމަކީ ވާޖިބެކެވެ. އެކަމުގެ ދަލީލުތައް ކީރިތި ޤުރުއާނުގައާއި ސުންނަތުގައާއި އިޖުމާޢުން ޘާބިތުވެފައިވެއެވެ.

❖ ކީރިތި ޤުރުއާނުގެ ދަލީލުތައް:

اللهُ ސުބްޙާނަހޫ ވަތަޢާލާ ވަޙީ ކުރައްވާފައިވެއެވެ. ﴿ وَءَاتُوا۟ ٱلنِّسَآءَ صَدُقَـٰتِهِنَّ نِحْلَةً ۚ ﴾ النساء: ٤ މާނައީ: "އަންހެނުންނަށް އެކަނބަލުންގެ ރަން، ތިޔަބައިމީހުން ހިތުންރުހުމުން ދިނުމެއްގެ ގޮތުގައި ދޭށެވެ."

މިއާޔަތުގައިވާ النِّحْلَةُ އަކީ المهْرُ (އެބަހީ ކައިވެނީގެ ރަން) ކަމުގައި އިބްނު ޢައްބާސް ރަޟިޔަﷲ ޢަންހު ވިދާޅުވެފައިވެއެވެ. ޢަރަބިބަހުގައި النِّحْلَةُ އަކީ ވާޖިބުވާ އެއްޗަކަށް ކިޔާނަމެކެވެ.(1) ކައިވެނީގެ ރަނަށް النِّحْلَةُ ކިޔާ ސަބަބަކީ ކައިވެނީގެ ސަބަބުން ދިނުން ވާޖިބުވާ އެއްޗަކަށް ވާކަމަށްޓަކައެވެ.

މިއާޔަތުގެ ތަފްސީރުގައި އިމާމް އަލްޤުރްޠުބީ ރަޙިމަހުﷲ ވިދާޅުވެފައިވެއެވެ. "ކައިވެނީގެ ރަން އަންހެނުންނަށް ދިނުމަކީ ވާޖިބެއްކަމަށް މިއާޔަތުން ދަލީލު ދެއެވެ."(2)

އަދިވެސް ﷲ ސުބްޙާނަހޫ ވަތަޢާލާ ވަޙީކުރައްވާފައިވެއެވެ. ﴿ فَمَا ٱسْتَمْتَعْتُم بِهِۦ مِنْهُنَّ فَـَٔاتُوهُنَّ أُجُورَهُنَّ فَرِيضَةً ۚ ﴾ النساء: ٢٤ މާނައީ: "ފަހެ، އެކަނބަލުންގެ ތެރެއިން ތިޔަބައިމީހުން ކައިވެނިކޮށް އެކަމުގެ ލައްޒަތު އެބަތްއެގެ ލިބައިން ލިބިގަތް ބަދަލަށް ރަންގެ ގޮތުގައި އެކަނބަލުންނަށް ކަނޑައަޅުއްވާފައިވާ އުޖޫރަ ތިޔަބައިމީހުން އެކަނބަލުންނަށް ދޭށެވެ!"

މިއާޔަތުގެ ތަފްސީރުގައި އިމާމް އަލްޤުރްޠުބީ ރަޙިމަހުﷲ ވިދާޅުވެފައިވެއެވެ. "(މިއާޔަތުގައިވާ) الاِسْتِمْتَاعُ ގެ މުރާދަކީ ލައްޒަތުލުމެވެ. އަދި الأُجُورُ ގެ މުރާދަކީ ކައިވެނީގެ ރަނެވެ. އަދި ކައިވެނީގެ ރަން الأَجْرُ ގެ ނަންދީފައިވަނީ އެއީ ލައްޒަތުލުމުގެ އުޖޫރައެއްކަމުގައި ވާތީއެވެ. މިއީ ކައިވެނީގެ ރަނަށް الأَجْرُ ގެ ނަން ދެވުނުކަމުގެ ނައްޞެވެ. އަދި ކައިވެނީގެ ރަނަކީ ޖިމާޢުވުމުގެ ބަދަލުގައި ދޭ އެއްޗެއްކަމުގެ ދަލީލެވެ. އެހެނީ، މަންފާއެއް ހޯދުމަށްޓަކައި ދޭ ބަދަލަށް ކިޔަނީ އުޖޫރައެވެ."(3)

އަދިވެސް ﷲ ސުބްޙާނަހޫ ވަތަޢާލާ ވަޙީކުރައްވާފައިވެއެވެ. ﴿ وَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ أَن تَنكِحُوهُنَّ إِذَآ ءَاتَيْتُمُوهُنَّ أُجُورَهُنَّ ۚ ﴾ الممتحنة: ١٠ މާނައީ: "އަދި އެކަނބަލުންގެ ކައިވެނީގެ ރަން އެކަނބަލުންނަށް ތިޔަބައިމީހުން ދީފިނަމަ، އެކަނބަލުންނާ ކާވެނި ކުރުމުގައި، ތިޔަބައިމީހުންގެ މައްޗަކަށް ފާފައެއްނުވެއެވެ."

---

(1) ބައްލަވާ: ތަފްސީރު އިބްނު ކަޘީރު: 348/3.

(2) ތަފްސީރު އަލްޤުރްޠުބީ: 26/5.

(3) ތަފްސީރު އަލްޤުރްޠުބީ: 124/5.

އަދިވެސް ވަޙީކުރައްވާފައިވެއެވެ. ﴿ وَءَاتُوهُنَّ أُجُورَهُنَّ بِٱلْمَعْرُوفِ ﴾ النساء: ٢٥ މާނައީ: "އަދި ކައިވެނީގެ ރަން ހެޔޮގޮތުގައި ތިޔަބައިމީހުން އެކަނބަލުންނަށް ދޭށެވެ."

❖ ސުންނަތުގެ ދަލީލުތައް:

ކައިވެނީގެ ރަން ދިނުމަކީ ވާޖިބެއްކަމަށް ދަލީލުކޮށްދޭ އެތައް ހަދީޘެއް ރަސޫލުﷲ ޞައްލަﷲ ޢަލައިހި ވަސައްލަމްގެ ސުންނަތުގައި ވާރިދުވެފައިވެއެވެ. މިފަދަ ހަދީޘްތައް އަދި ބަޔާންވެ އަންނަހުއްޓެވެ. إن شاء الله.

❖ އިޖްމާޢު:

ކައިވެނީގެ ރަން ޝަރުޢުވެގެންވާކަމަށް އެންމެހާ އިލްމުވެރިން އިޖުމާޢުވެފައިވެއެވެ.(1)

⁂

---

(1) ބައްލަވާ: އަލްމުޣްނީ 97/10، މުލައްޚަޞު ފިޤްހީ 298/2، ތަފްސީރު އަލްޤުރްޠުބީ: 26/5.

ނަބިއްޔާ ޞައްލަﷲ ޢަލައިހި ވަސައްލަމަގެ ކައިވެނިކުރުމަކަށް ބަލާލުމެއް

ނަބިއްޔާ ޞައްލަﷲ ޢަލައިހި ވަސައްލަމަގެ އަމަލުފުޅުތަކަށް ބަލާލައިލާއިރުވެސް، އުސޫލީގޮތުން ދެއްވާވަޑައިގަތީ ކައިވެނީގެ ރަނާއި އުސޫލީގޮތުގެ ތިރިތިރިއަދަދުތަކުގެ ކައިވެނީގެ ރަން ވެސް ދެއްވާފައެވެ. އެގޮތުން އަނބިން އަތަށް ވެސް ހަމަޖެހިފައިވާ ކަމަކީ ދިހަ ސަތޭކަ ދިރުހަމުގެ މިންވަރެވެ. މިއީ ފަސްސަތޭކަ ދިރުހަމެވެ. ބައެއް ފަރާތުން މިއަށްވުރެ މަދު މިންވަރެއް ދެއްވިކަމަށް ބަޔާންވެގެންވެއެވެ.(1)

ނަބިއްޔާ ޞައްލަﷲ ޢަލައިހި ވަސައްލަމަގެ އެކަމަނާބޭކަބަލުންނަށް ދެއްވާވަޑައިގަތީ ރަނުގެ ނިސްބަތަށް ބަލާލާފައިވާތީއެވެ. މިގޮތުން ޞަފިއްޔާ ރަސޫލުﷲ އަންނާގެ ކައިވެނީގެ ރަނުގެ ގޮތުގައި ހަމަޖެއްސެވީ އެކަމަނާ މިނިވަންކުރެއްވުމެވެ. އަނަސް ރަސޫލުﷲ އަށް ވިދާޅުވެފައިވެއެވެ. ((أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَعْتَقَ صَفِيَّةَ وَجَعَلَ عِتْقَهَا صَدَاقَهَا))(2) މާނައީ: "ހަމަކަށަވަރުން ރަސޫލުﷲ ޞައްލަﷲ ޢަލައިހި ވަސައްލަމަ ޞަފިއްޔާއަށް މިނިވަންކުރެއްވިއެވެ. އަދި އެކަމަނާގެ މިނިވަންކުރުން، އެކަމަނާގެ ކައިވެނީގެ ރަނުގެ ގޮތުގައި ލެއްވިއެވެ."

އުއްމު ޙަބީބާ (ރަމްލާ ބިންތު އަބީ ސުފްޔާން) ރަސޫލުﷲ އަންނާގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. "އެކަމަނާ ޢުބައިދުﷲ ބިން ޖަޙްޝާ ކައިވެނި ކުރެއްވިއެވެ. އޭނާ ކުރިކަރަބިމުން ހަބުޝް ކަރައިގައި ވަނިކޮށް ޢުބައިދުﷲ ބިން ޖަޙްޝު އަވަހާރަވެގެންދިޔައެވެ. ފަހެ، ނަބިއްޔާ ޞައްލަﷲ ޢަލައިހި ވަސައްލަމާ އެކަމަނާ ކައިވެނިކުރައްވައިދިނީ ނަޖާޝީއެވެ. އަދި އެކަމަނާގެ ކައިވެނީގެ ރަނުގެ ގޮތުގައި ހަތަރުހާސް ދިރުހަމު ދެއްވިއެވެ. އަދި ޝުރަޙްބީލް ބިން ޙަސަނާ އާއެކު ރަސޫލުﷲ ޞައްލަﷲ ޢަލައިހި ވަސައްލަމާ ގާތަށް އެކަމަނާ ފޮނުއްވިއެވެ."(3)

ޢައުނުލްމަޢްބޫދުގައި ވެއެވެ. "އަލްމުންޛިރީ ވިދާޅުވިއެވެ. ނަބިއްޔާ ޞައްލަﷲ ޢަލައިހި ވަސައްލަމާއެކު އެކަމަނާ ކައިވެނިކުރައްވައިދިނީ ނަޖާޝީއެވެ. މިއީ މާނައަކީ ނަޖާޝީ އެކަމަނާއަށް ކައިވެނީގެ ރަން ދެއްވިއެވެ. ކައިވެނިކުރައްވައިދިނުމަކީ ނިސްބަތްވާގޮތުގައެވެ، ކައިވެނީގެ ސަބަބުކަމުގައި ނަޖާޝީވާތީއެވެ. އެސަބަބަކީ ކައިވެނީގެ ރަނެވެ....."(4)

އިމާމު އަންނަވަވީ ރަޙިމަހުﷲ ވިދާޅުވެފައިވެއެވެ. "ފަހެ، ނަބިއްޔާ ޞައްލަﷲ ޢަލައިހި ވަސައްލަމަގެ އަނބިކަނބަލުންނާއި އުއްމު ޙަބީބާއަށް ކައިވެނީގެ ރަނުގެ ގޮތުގައި ހަމަޖެހުނު ތިރިގަނޑު ނުވަތަ ހަމަޖެހިފައިވާ

---

(1) އައްޝަރަޙް އަލްމުމްތިޢު: 12/252، 255.

(2) ބުޚާރީ: 5169، 5086، މުސްލިމް: ކިތާބުއް ނިކާޙް 83، އަބޫދާވޫދު: 2054، ތިރްމިޛީ: 1115، ނަސާއީ: 3342، އިބްނު މާޖާ: 1957.

(3) އަބޫދާއޫދު: 2107، ޞަޙީޙް އަބީދާވޫދު: 1853.

(4) ޢައުނުލްމަޢްބޫދު: 6/77.

ދީނާރު ދެއްވިކަމަށް ބަޔާންވެއްޖެނަމަ، އޭގެ ޖަވާބަކީ މިހިންވަރުގެ ރަން ދެއްވީ ނަބިއްޔާ ޞައްލަﷲ ޢަލައިހިވަސައްލަމަށް އިޙްތިރާމް އަދާކުރެއްވުމުގެ ގޮތުން ނަޖާޝީގެ އަމިއްލަ މުދަލުން ނަޖާޝީއެވެ."(1)

ނަބިއްޔާ ޞައްލަﷲ ޢަލައިހިވަސައްލަމަ އުއްމު ސަލަމާ ރަޟިޔަﷲ ޢަންހާއަށް ދެއްވި ކައިވެނީގެ ރަނާބެހޭގޮތުން އަނަސްގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެފައިވެއެވެ. ((كَانَ الَّذِي تَزَوَّجَ عَلَيْهِ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أُمَّ سَلَمَةَ ، عَلَى شَيْءٍ قِيمَتُهُ عَشَرَةُ دَرَاهِمَ))(2) މާނައީ: "ރަސޫލުﷲ ޞައްލަﷲ ޢަލައިހިވަސައްލަމަ އުއްމު ސަލަމާއާ ކައިވެނި ބައްލަވައިގަތީ ދިހަ ދިރުހަމުގެ އަގުހުރި ތަކެއްޗަކުންނެވެ." ނަމަވެސް މިއީ ޟަޢީފު ޙަދީޘެކެވެ.

ކުރީގައި ދެންނެވިފައިވާ ފަދައިން ރަސޫލުﷲ ޞައްލަﷲ ޢަލައިހިވަސައްލަމަ ކުރެއްވި، އަދި އެކަލޭގެފާނުގެ ދަރިކަނބަލުންނަށް ދެއްވި ކައިވެނީގެ ރަނަކީ ގާތްގަނޑަކަށް ފަސްސަތޭކަ ދިރުހަމުގެ މިންވަރެކެވެ. އަބޫ ސަލަމާ ވިދާޅުވިއެވެ. ރަސޫލުﷲ ޞައްލަﷲ ޢަލައިހިވަސައްލަމުގެ ކައިވެނީގެ ރަނުގެ މިންވަރު ބައްލަވަން ޢާއިޝާ ރަޟިޔަﷲ ޢަންހާއަށް މިކަން ސުވާލު ދެންނެވިއެވެ. އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ. ((ثِنْتَا عَشْرَةَ أُوقِيَّةً وَنَشٌّ. فَقُلْتُ: وَمَا نَشٌّ، قَالَتْ: نِصْفُ أُوقِيَّةٍ))(3) މާނައީ: "ބާރަ އޫޤިއްޔާއާއި ނައްޝެވެ. ދެން ދެންނެވިއެވެ. ނައްޝަކީ ކޮބައިތޯއެވެ؟ އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ. އޫޤިއްޔާގެ ދެބައިކުޅަ އެއްބައެވެ." އެއް އޫޤިއްޔާއަކީ ސާޅީސް ދިރުހަމެވެ.(4) އެހެންކަމުން ބާރަ އޫޤިއްޔާ ބައި ފަސްސަތޭކަ ދިރުހަމެވެ.

އަދި ޢުމަރު ރަޟިޔަﷲ ޢަންހު ޚުޠުބާއެއްގައި ވިދާޅުވިއެވެ. "އަންހެނުންގެ ރަނުގައި ޒިޔާދަކޮށްގެން ހައްދުފަހަނައަޅާ ނުދާށެވެ. ފަހެ، ކައިވެނީގެ ރަން (ޞަދާޤް) ރަނގަޅުކަމުގެ ދުނިޔޭގައި ޝަރަފުވެރިކަމެއް ނުވަތަ ﷲ ގެ ހަޟްރަތުގައި ތަޤްވާވެރިކަމެއް ކަމުގައިވާނަމަ، އެކަމަށް އެންމެ ޙައްޤުވެރިވާނީ ނަބިއްޔާ ޞައްލަﷲ ޢަލައިހިވަސައްލަމަ އެވެ. އެކަލޭގެފާނު އަނބިކަނބަލުންގެ ތެރެއިން އެއްވެސް ބޭކަނބަލަކަށްދެއްވި ރަނުގެ ގޮތުގައި އަދި އެކަލޭގެފާނުގެ ދަރިކަނބަލުންގެ ތެރެއިން އެއްވެސް ބޭކަނބަލެއްގެ ރަނުގެ ގޮތުގައި ބާރަ އޫޤިއްޔާއަށްވުރެ އިތުރުކޮށްދެއްވާފައެއް ނުވެއެވެ."(5)

ޢުމަރުގެފާނުގެ މިބަސްފުޅުގައި އުއްމު ޙަބީބާ ރަޟިޔަﷲ ޢަންހާގެ ކައިވެނީގެ ރަން އިސްތިޘްނާކޮށްފައެވެ. އެހެނީ، އެކަމަނާ ކުރީގައި ދެންނެވިފައިވާފަދައިން ރަސޫލުﷲ ޞައްލަﷲ ޢަލައިހިވަސައްލަމުގެ ފަރާތުން ނަޖާޝީ އެކަމަނާއަށް ދެއްވި ކައިވެނީގެ ރަނެވެ.

* * *

---

(1) އަލްމިންހާޖު: 218/9، އަވްނުލް މަޢުބޫދު 76/6.

(2) މުސްނަދުލް ބައްޒާރު: 2134، އަލްއަވްސަޠު: 6897، މުސްނަދު އަބީޔަޢުލާ: 3385 = މިހަދީޘަކީ މުންކަރު ހަދީޘެއްކަމަށް ޝައިޚް އަލްބާނީ ވިދާޅުވެފައިވެއެވެ. (ބައްލަވާ: ސިލްސިލަތުއް ޟަޢީފާ: 6469).

(3) އަބޫދާވޫދު: 2105، މުސްލިމް: ކިތާބުއް ނިކާޙް: 78.

(4) އަވްނުލް މަޢުބޫދު: 75/6، މުސްލިމް: ކިތާބުއް ނިކާޙް 78.

(5) އަބޫދާވޫދު: 2106، އިރުވާއުލް ޣަލީލް: 1927.

ކައިވެނީގެ ރަނާބެހޭގޮތުން ވާރިދުވެފައިވާ ބައެއް ޙަދީޘްތައް

عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: لَمَّا تَزَوَّجَ عَلِيٌّ فَاطِمَةَ قَالَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ -صلّى الله عليه وسلّم- ((أَعْطِهَا شَيْئًا)). قَالَ مَا عِنْدِى شَىْءٌ. قَالَ ((أَيْنَ دِرْعُكَ الْحُطَمِيَّةُ))⁽¹⁾ މާނައީ: އިބްނު ޢައްބާސް ރަޟިޔަﷲ ޢަންހުމާ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ޢަލީގެފާނު ފާޠިމާގެފާނާ ކައިވެނި ކުރެއްވިހިނދު، ރަސޫލުﷲ ޞައްލަﷲ ޢަލައިހިވަސައްލަމަ ޢަލީގެފާނަށް ޙަދީޘް ކުރެއްވިއެވެ. "އެކަމަނާއަށް އެއްޗެއް ދޭށެވެ." ޢަލީގެފާނު ދެންނެވިއެވެ. 'ތިމަންގެއަތުގައި (ދޭން) އެއްޗެއްނެތެވެ.' އެކަލޭގެފާނު ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ. "ތިބާގެ ޙުޠަމިއްޔާގެ⁽²⁾ ޒަރަނާ ކޮބައިހެއްޔެވެ؟"

ޙުޠަމިއްޔާގެ ޒަރަނާގެ ސިފަ އެނގެން ރިވާޔަތްތަކުގައި އައިސްފައިވެއެވެ. އިބްނު ޢައްބާސް ރަޟިޔަﷲ ޢަންހުމާ ވިދާޅުވިއެވެ. ((مَا اسْتَحَلَّ عَلِيٌّ فَاطِمَةَ إِلاَّ بِبَدَنٍ مِنْ حَدِيْدٍ))⁽³⁾ މާނައީ: ދަގަނޑުންވާ ދަގަނޑާއަކުން މެނުވީ ޢަލީގެފާނު ފާޠިމާގެފާނާ ޙަލާލުނުކުރެއްވިއެވެ. (އެބަހީ: ކައިވެނީގެ ރަނަކަށް ކަނޑައެޅުއްވީ ދަގަނޑު ދަގަނޑާއެކެވެ.)

ޙަދީޘްގައި ޢަލީގެފާނު 'ތިމަންގެއަތުގައި (ދޭން) އެއްޗެއްނެތެވެ.' ބަސްފުޅުގެ މުރާދަކީ ކޮންމެވެސް ފާޚިރު ބާރަޙްމަތުގެ އިތުރަށް ދޭން އެއްޗެއް ނެތްވަރަކަށެވެ. ހަތުދުވެއް ނުވަތަ އެއްޗެއް ނުވަތަ ކާން ވަންނާން ގެއް ނެތްވަރަކަށް ނޫނެވެ.⁽⁴⁾ ޢަބްދުﷲ އާލްބައްސާމް ރަޙިމަހުﷲ ވިދާޅުވެފައިވެއެވެ. "މިޙަދީޘުން ދަލީލު ލިބޭގޮތުގައި ކައިވެނީގެ ރަން ކުޑަކޮށްލުމަކީ މުސްތަޙައްބުކަމެކެވެ. އެހެނީ، ނަބިއްޔާ ޞައްލަﷲ ޢަލައިހިވަސައްލަމަ ޢަލީގެފާނަށް އަންގަވާފައިވަނީ ކޮންމެވެސް އެއްޗެއް ރަނުގެ ގޮތުގައި ދިނުމަށެވެ. ވީމާ، ނަބިއްޔާ ޞައްލަﷲ

---

(1) އަބޫދާއޫދު: 2127، ނަސާއީ: 3375، މުސްނަދު އަޙްމަދު: 2439، އިބްނު ޙިއްބާން: 6945 = މިޙަދީޘް ޝައިޚު އަލްބާނީ ޞައްޙަކަމަށް ވިދާޅުވެފައިވެއެވެ. (ބައްލަވާ: ޞަޙީޙު އަބީދާއޫދު: 1849، ތަޢުލީޤާތުލް ޙިސާން ޢަލާ ޞަޙީޙު އިބްނު ޙިއްބާން: 6906) އަދި ޝުޢައިބު އަލްއަރްނާއޫޠު ޞައްޙަކަމަށް ވިދާޅުވެފައިވެއެވެ. (ބައްލަވާ: ޞަޙީޙު އިބްނު ޙިއްބާން: 6945).

(2) ޙުޠަމިއްޔާގެ ނަން ޢަލީގެފާނުގެ ޒަރަނާއަށް ލިބިފައިވަނީ އެޒަރަނާގެ ސަބަބުން ކަނޑިތައް ހަލާކުވާތީއެވެ. އަދި ބުނެވޭގޮތުގައި ޙުޠަމިއްޔާއަކީ އަބްދުލްޤައިސް ވަންސައިގެ ދަރިކޮޅެއްކަން ހާމަވެއެވެ. އެބައިމީހުންނަކީ ޒަރަނާ ހަދާ ބަޔަކު ކަމުގައިވެއެވެ. މިބައިމީހުންނަކީ ޒަރަނާގެ މަސައްކަތްކުރާ ބައެކެވެ. ޢަލީގެފާނުގެ ޒަރަނާއަށް އެނަން ކިޔައިވަނީ އެބައިމީހުން ހަދާ ޒަރަނާއަކަށް ވުމުގެ ސަބަބުންނެވެ. (ބައްލަވާ: އައްނިހާޔާ ފީ ޣަރީބިލް ޙަދީޘް: ސ. 210).

(3) އިބްނު ޙިއްބާން: 6946، އަލްބައިހަޤީ: 14349= މިޙަދީޘް ޞައްޙަކަމަށް ޝައިޚު އަލްބާނީ ވިދާޅުވެފައިވެއެވެ. (ބައްލަވާ: ތަޢުލީޤާތުލް ޙިސާން ޢަލާ ޞަޙީޙު އިބްނު ޙިއްބާން: 6907) އަދި ޝުޢައިބު އަލްއަރްނާއޫޠުވެސް މިޙަދީޘް ޞައްޙަކަމަށް ވިދާޅުވެފައިވެއެވެ. (ބައްލަވާ: ޞަޙީޙު އިބްނު ޙިއްބާން: 6946).

(4) ބައްލަވާ: ފަރީދަތުލް އުމްނިއްޔާ ފީ ސަހަރީދު މުޖްތަބާ: 28/125-126.

ޢަލައިހިވަސައްލަމަގެ ދަރިކަނބަލުންގެ ރަނަށް މިޔާ އަގުބޮޑު އެއްޗެއް ކަނޑައަޅުއްވާފައިވާއިރު، އެހެން މީހުން ރަން ދިނުމުގައި ހައްދުފަހަނަ އަޅައިދިޔުމަކީ ކިހިނެއްވާން ކަމެއްހެއްތޯ؟"(1)

އައްޝައުކާނީ ރަޙިމަހުﷲ ވިދާޅުވެފައިވެއެވެ. "ކައިވެނީގެ ޢަޤްދުކުރުމުން ވަގުތު ރަންގެ މިންވަރު ނަންގަނެވިފައިނުވާކަން މިޙަދީޘްގެ ޡާހިރުގެ މާނައިން ދޭހަވާކަމުގައި ބުނެވިފައިވެއެވެ. މިބަހަން ރައްދަހި ކައިވެނި ޢަޤްދުކުރުމުން ވަގުތު ރަންގެ މިންވަރު ނަންގަނެވިފައިނުވާކަމާއި، ރަން ދިނުން ފަސްކުރެވިފައިވާކަމުގެ އިޖްމާޢުވެސް އެބައޮތެވެ. އެހެންނަމަވެސް ނަބިއްޔާ ޞައްލަﷲ ޢަލައިހިވަސައްލަމަ ކޮންމެވެސް އެއްޗެއް ދިނުމަށް ޢަލީގެފާނަށް އަމުރުކުރައްވާފައިވަނީ އަނބިމީހާގެ ކައިރިއަށްދިއައި، އިސްތިޙްބާބަށްކަމެވެ."(2)

عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَأَى عَلَى عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَوْفٍ أَثَرَ صُفْرَةٍ، قَالَ: ((مَا هَذَا؟)) قَالَ: إِنِّي تَزَوَّجْتُ امْرَأَةً عَلَى وَزْنِ نَوَاةٍ مِنْ ذَهَبٍ، قَالَ: ((بَارَكَ اللَّهُ لَكَ، أَوْلِمْ وَلَوْ بِشَاةٍ)) (3) މާނައީ: އަނަސް ރަޟިޔަﷲ ޢަންހު ކިބައިން ރިވާވެފައިވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ޢަބްދުއްރަޙްމާން ބިން ޢައުފްގެ ފުރުން ރީނދޫކުލައެއްގެ އަސަރެއް ނަބިއްޔާ ޞައްލަﷲ ޢަލައިހިވަސައްލަމަ ފެނިވަޑައިގެން ސުވާލު ކުރެއްވިއެވެ. "މިއީ ކޮންކަމެއްތޯއެވެ؟" ޢަބްދުއްރަޙްމާން ދެންނެވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ރަނުގެ ނަވާތެއްގެ މިންވަރުން އަންހެނަކާ މިވަން ކައިވެނިކޮށްފީމެވެ. ދުޢާ ކުރެއްވިއެވެ. "ﷲ ތިބާއަށް ބަރަކާތް ލައްވާށިއެވެ. ކަންބަޅިއަކުން ނަމަވެސް ވަލީމާ ދީބާވެ."

ޞަޙީޙް މުސްލިމްގެ ޝަރަޙަކުގައި އިމާމް ނަވަވީ ރަޙިމަހުﷲ ވިދާޅުވެފައިވެއެވެ. "އަލްޤާޟީ ވިދާޅުވެއެވެ. ނަވާތަކީ ކަދުރުގެ ތެރޭގައި އޮށިގަނޑު މިންވަރަކަށް ކިޔާނަމެވެ. އޭގެ މިންވަރަކީ ފަސް ދިރުހަމުގެ މިންވަރެވެ. އަކްސަރު ވިދާޅުވެއެވެ. ގިނަ ޢިލްމުވެރިން (ނަވާތާ ގުޅޭ) ވިދާޅުވަނީ މިގޮތަށެވެ....."(4)

عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ : أَنَّ النَّبِيَّ – صلّى الله عليه وسلّم – جَاءَتْهُ امْرَأَةٌ فَقَالَتْ : يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنِّي قَدْ وَهَبْتُ نَفْسِي لَكَ، فَقَامَتْ قِيَامًا طَوِيلاً، فَقَامَ رَجُلٌ فَقَالَ : يَا رَسُولَ اللَّهِ زَوِّجْنِيهَا إِنْ لَمْ يَكُنْ لَك بِهَا حَاجَةٌ . فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ – صلى الله عليه وسلم – : ((هَلْ عِنْدَك مِنْ شَيْءٍ تُصْدِقُهَا إِيَّاها؟)) فَقَالَ : مَا عِنْدِي إلا إِزَارِي هَذَا، فَقَالَ النَّبِيُّ – صلّى الله عليه وسلّم – : ((إِنْ أَعْطَيْتَهَا إِزَارَكَ جَلَسْتَ لا إِزَارَ لَك فَالْتَمِسْ شَيْئًا)). فَقَالَ : مَا أَجِدُ شَيْئًا، فَقَالَ : ((الْتَمِسْ وَلَوْ خَاتَمًا مِنْ حَدِيدٍ». فَالْتَمَسَ فَلَمْ يَجِدْ شَيْئًا، فَقَالَ لَهُ النَّبِيُّ – صلّى الله عليه وسلّم – : ((هَلْ مَعَكَ مِنْ الْقُرْآنِ شَيْءٌ ؟)) قَالَ : نَعَمْ سُورَةُ كَذَا وَسُورَةُ

---

(1) ތަފްސީރުލް އަޙްކާމް: 406/5.

(2) ނައިލުލް އަވްޠާރު: 239/12.

(3) އަޙްމަދު: 165/3، ބުޚާރީ: 5153، މުސްލިމް: 1437/79، އަބޫދާވޫދު: 2109، ތިރްމިޛީ: 1094، ނަސާއީ: 3351، އިބްނުމާޖާ: 1907.

(4) އަލްމިންހާޖް: 219/9.

كَذَا - لِسُوَرٍ يُسَمِّيهَا - فَقَالَ لَهُ النَّبِيُّ - صلّى الله عليه وسلّم - : ((قَدْ زَوَّجْتُكَهَا بِمَا مَعَكَ مِنْ الْقُرْآنِ)). مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ(1) މާނައީ: ސަހްލު ބުން ސަޢުދު ކިބައިން ރިވާވެފައިވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އަންހެނަކު ނަބިއްޔާ ޞައްލަﷲ ޢަލައިހިވަސައްލަމަގެ އަރިހަށް އައިސް ދެންނެވިއެވެ. އޭ ﷲގެ ރަސޫލާއެވެ! ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންނާގެ ނަފްސު ކަލޭގެފާނަށް ހިބަކުރަމެވެ. ދެން، އެކަލޭގެފާނު (އެއްވެސް އެއްޗެއް ވިދާޅުނުވެ) ގިނައިރުކޮޅަކު ވަންދެން ހުންނެވިއެވެ. އެހިނދު ބޭކަލަކު ތެދުވެވަޑައިގެން ދެންނެވިއެވެ. އޭ ﷲގެ ރަސޫލާއެވެ! ކަލޭގެފާނު އެކަނބުލޭގާ (ކައިވެނިކުރެއްވުމަށް) ބޭނުންފުޅުނުވާކަމުގައިވާނަމަ، އެކަނބުލޭގާ ތިމަން ކައިވެނިކޮށް ދެއްވާށެވެ. ރަސޫލުﷲ ޞައްލަﷲ ޢަލައިހިވަސައްލަމަ ޙަދީޘް ކުރެއްވިއެވެ. "އެކަނބުލޭގެއަށް މަހްރުގެ ގޮތުގައި ދޭން އެއްޗެއް ތިބާގެ އަތުގައި ވޭ ހެއްޔެވެ؟" އެބޭކަލަކު ދެންނެވިއެވެ. ތިމަން ގާތުގައި މިއޮތް ފޮތިގަނޑު ކަމަށްވާ އިޒާރު އެކަނި މިވަނީ އެހެން ނެތެވެ. ނަބިއްޔާ ޞައްލަﷲ ޢަލައިހިވަސައްލަމަ ޙަދީޘް ކުރެއްވިއެވެ. "ތިބާގެ ތިޔަ ފޮތިގަނޑު އެކަނބުލޭގެއަށް ދީފިކަމުގައިވާނަމަ، ތިބާ ގާތު ފޮތިގަނޑެއް ނުހުންނާނެއެވެ. އެހެން އެއްޗެއް ހޯދާށެވެ." އެބޭކަލަކު ދެންނެވިއެވެ. ތިމަންނަކަށް (އެހެން އެއްވެސް އެއްޗެއް) އިތުރު އެއްޗެއް ނުފެނެއެވެ. ނަބިއްޔާ ޙަދީޘް ކުރެއްވިއެވެ. "ދަގަނޑުގެ އަނގޮޓިއެއް ނަމަވެސް ފެނޭތޯ ބަލާށެވެ." އެބޭކަލަކު ބެއްލެވިއެވެ. އެއްޗެއްވެސް ނުފެނުނެވެ. ނަބިއްޔާ ޞައްލަﷲ ޢަލައިހިވަސައްލަމަ ޙަދީޘް ކުރެއްވިއެވެ. "ޤުރުއާނުގެ އެއްވެސް މިންވަރެއް ތިބާއަށް ހިތުދަސްވޭތޯއެވެ؟" އެބޭކަލަކު ދެންނެވިއެވެ. އާއެކެވެ. (ސޫރަތްތަކުގެ ނަންތަކާއެކު) އެވެނި މިވެނި ސޫރަތެއް އެނގެއެވެ. ދެން، އެބޭކަލަކަށް ނަބިއްޔާ ޞައްލަﷲ ޢަލައިހިވަސައްލަމަ ޙަދީޘް ކުރެއްވިއެވެ. "ތިބާއަށް ޤުރުއާނުން ހިފައިވާ މިންވަރަކުން، އެކަނބުލޭގެ ތިބާއާ ކައިވެނިކޮށް ދިނީމެވެ."

މިޙަދީޘްގައި ނަންގަނެވިގެން މިވާ ފާހަގަ މިއަދުވެސް ތަފްސީލުކޮށްވެސް ރިވާވެފައިވެއެވެ. މިޙަދީޘް ޝަރަޙަކުރައްވަމުން ފަތުޙުލްބާރީގައި އަލްޙާފިޡު އިބްނު ޙަޖަރު ރަޙިމަހުﷲ ވިދާޅުވެފައިވެއެވެ. "(މިޙަދީޘުން ދަލީލުކޮށްދެއްވަނީ) ކައިވެނީގެ މަހްރުގެ ކުޑަމިންވަރަކަށް ވަކި ޙައްދެއް ނެތެވެ. އިބްނުލް މުންޛިރު ވިދާޅުވެއެވެ. މިޙަދީޘަކީ ކައިވެނީގެ (އެންމެ ކުޑަ) މަހްރަކީ ދިހަ ދިރުހަމް ކަމަށް ބުނާ މީހުންގެ ޤައުލަށް ރައްދުދޭ ދަލީލެކެވެ. އެއްބައިކުޅަ ބާރަވެސް ދިރުހަމްއަށްވުރެ ކުޑަ މަހްރަކުން ކައިވެނިކުރުން އެބައިމީހުން ހުއްދަނުކުރެއެވެ. އެހެނީ ދަގަނޑުގެ އަނގޮޓިއަކުން އިތުރުނުވާނެ (ގެ އަގު ހަމަވާއިރު) ނުވާނެއެވެ....(2)"

ހަމައެފަދައިން އިމާމު ނަވަވީ ރަޙިމަހުﷲ ވިދާޅުވެފައިވެއެވެ. "މިޙަދީޘުން ދަލީލުކޮށްދެނީ އިސްތިޙްބާބުވާ ފަދައިން ކައިވެނީގެ ޢަޤްދުގައި މަހްރު ކަނޑައެޅުމެވެ. ކައިވެނި އެބޭފުޅުންގެ ކިބައިގެ ..." އަދިވެސް ވިދާޅުވެފައިވެއެވެ. "މިޙަދީޘްގައި ވަޒަން ކައިވެނިކުރުމަށް ޤުރުއާން އުނގަންނައިދިނުން މަހްރު ކަމުގައި ހެދުން، ކައިވެނީގެ މަހްރު ކަމުގައި ޤުރުއާން އުނގަންނައިދިނުން ޖާއިޒުވާނެއެވެ. އެހެނީ ދަލީލުގައި އެކަން ތިބީ ޞައްޙަ ހަދީޘުން ސާބިތުވެގެންނެވެ. މިއީ ޝާފިޢީ މަޛްހަބުގެ ގޮތެވެ. އަދި ޢަޠާ، ޙަސަން ބިން ޞާލިޙު، މާލިކު އަދި އިސްޙާޤުގެ މަޛްހަބެވެ.(3)"

---

(1) އަޙްމަދު: 336/5، ބުޚާރީ: 7417، 5135، 2310، މުސްލިމް: 1425/77.

(2) ފަތުޙުލްބާރީ: 262/9.

(3) އަލްމިންހާޖު: 216/9.

ބައެއް އިލްމުވެރިން ދެކެވަޑައިގެންނަވާގޮތުގައި، މިޙަދީޘްގައި ބަޔާންވެގެންވާ ޙާދިޘާއިން ޤުރުއާނުން ކައިވެނީގެ ރަހު ކިޔުމުގައި ރަސޫލުﷲ ޞައްލަﷲ ޢަލައިހިވަސައްލަމަށް ޚާއްޞަވެގެންވާ ކަމެކެވެ. ނަމަވެސް ރަސޫލުﷲ ޞައްލަﷲ ޢަލައިހިވަސައްލަމަށް ޚާއްޞަވުމުގެ ޞައްޙަ ދަލީލެއް ސާބިތުވެފައެއްނުވެއެވެ. އަބޫދާވޫދުގައިވެއެވެ. مُحَمَّدُ بْنُ رَاشِدٍ عَنْ مَكْحُولٍ نَحْوَ خَبَرِ سَهْلٍ قَالَ: "وَكَانَ مَكْحُولٌ يَقُولُ لَيْسَ ذَلِكَ لأَحَدٍ بَعْدَ رَسُولِ اللَّهِ -صلى الله عليه وسلم-."(1) މާނައީ: މުޙައްމަދު ބިން ރާޝިދު، މަކްޙޫލުގެ ކިބައިން ސަހްލުގެ ޚަބަރާ (ޙަދީޘާއި) ހަމަހަމަ ޚަބަރެއް ގެނެސްދިނެވެ. މުޙައްމަދު ބިން ރާޝިދު ވިދާޅުވިއެވެ. "އަދި ރަސޫލުﷲ ޞައްލަﷲ ޢަލައިހިވަސައްލަމަށްފަހު އެއްވެސް މީހަކަށް އެގޮތުގައިން (ކައިވެނީގެ ރަހު) ނުވާނެކަމުގައި މަކްޙޫލު ވިދާޅުވާކަމުގައިވެއެވެ."

މިބަސްފުޅާބެހޭގޮތުން، އަލްބާނީ މަޤްޠޫޢުގައިވެއެވެ. "މިޚާއް ބަސްކަން ތަރިޖަމާކުރާ ތާބިޢީ ރިވާޔަތް ނަބިއްޔާ ޞައްލަﷲ ޢަލައިހިވަސައްލަމާގެ ކިބައިން ބުނުއްވާކަމެވެ. މިފަދަ ތަރިޖަމާކަން ސަޙީޙު ބުނެ މަރްފޫޢު ޚަބަރާއި ވެސް މުރްސަލު ބަޔާންކުރެއްވިއެވެ. وَعَنْ أَبِي النُّعْمَانِ الأَزْدِيِّ قَالَ : زَوَّجَ رَسُولُ اللَّهِ - صلّى الله عليه وسلّم - امْرَأَةً عَلَى سُورَةٍ مِنْ الْقُرْآنِ، ثُمَّ قَالَ: ((لا يَكُونُ لأَحَدٍ بَعْدَكَ مَهْرًا)). މާނައީ: އަބޫ ނުޢުމާނުލް އަޒްދީ ވިދާޅުވިއެވެ. ރަސޫލުﷲ ޞައްލަﷲ ޢަލައިހިވަސައްލަމަ، އަންހެނަކު ޤުރުއާނުގެ ސޫރަތަކަށް ކައިވެނިކޮށްދެއްވުމަށްފަހު ބަޔާން ކުރެއްވިއެވެ. "ތިބާއަށްފަހު އެއްވެސްމީހަކަށް (މިގޮތުގައިން) ކައިވެނީގެ ރަހު ނުވާނެއެވެ."(2) މިޙަދީޘާ ޟަޢީފުކަމުން އަލްޙާފިޡު (އިބްނު ޙަޖަރު) ވިދާޅުވެފައިވެއެވެ. މިޙަދީޘަކީ މުރްސަލު ޙަދީޘްގެ އިތުރުން، ޙަދީޘްގެ ސަނަދުގައި މަޖްހޫލު ނަނަގޭ ރާވީއަކާ ޙަދީޘެކެވެ."(3)

ވީމާއިރު، ކުރީގައި ބަޔާންކުރެވުނު ޙަދީޘަކުން ބަޔާވާ ރަސޫލުﷲ ޞައްލަﷲ ޢަލައިހިވަސައްލަމަށް ޚާއްޞަ ބަޔާނެއް ނުވެވެ. ކޮންމެއަކަސް ހިފޭނެއެވެ. އެމީހަކަށް ޤުރުއާން ދަސްކޮށްދިނުން އެއަންހެނުންނަށްދީފައި ހުރި ކަންތައްތަކާއި އެއް ގޮތެއްތޯ؟ މިސުވާލުގެ ޖަވާބަކީ އެމީހާގެ މަސައްކަތް ހޭދަ، އެމީހާއަށް ޤުރުއާން ކިޔަވައިދިނުމާ މިންވަރު އެއަންހެނުންގެ ޙައްޤު ނިގުޅައިގަތުމާ، އެއަހަރެމެންގެ އިލްމާއި ދަސްކޮށް އަދިގައި އެއަންހެނުންގެ ރަހު ކަމުގައި ހިމެނެވެ. މިކަމަކީ ދުނިޔޭގެ އެއްޗަކަށްވުރެ ބޮޑު ދަލީލެއްކަން ފާހަގަ ކުރެވޭނެކަމެވެ.(4)

عَنْ عُقْبَةَ بْنِ عَامِرٍ أَنَّ النَّبِيَّ -صلّى الله عليه وسلّم- قَالَ لِرَجُلٍ ((أَتَرْضَى أَنْ أُزَوِّجَكَ فُلاَنَةَ)). قَالَ نَعَمْ. وَقَالَ لِلْمَرْأَةِ ((أَتَرْضِينَ أَنْ أُزَوِّجَكِ فُلاَنًا)). قَالَتْ نَعَمْ. فَزَوَّجَ أَحَدُهُمَا صَاحِبَهُ فَدَخَلَ بِهَا الرَّجُلُ وَلَمْ يَفْرِضْ لَهَا صَدَاقًا وَلَمْ يُعْطِهَا شَيْئًا وَكَانَ مِمَّنْ شَهِدَ الْحُدَيْبِيَةَ وَكَانَ مَنْ شَهِدَ الْحُدَيْبِيَةَ لَهُ سَهْمٌ بِخَيْبَرَ فَلَمَّا حَضَرَتْهُ الْوَفَاةُ قَالَ إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ -صلّى الله عليه وسلّم- زَوَّجَنِى فُلاَنَةَ وَلَمْ أَفْرِضْ لَهَا

---

(1) އަބޫދާވޫދު: 2113.

(2) ސުނަން ސަޢީދު ބިން މަންޞޫރު: 642.

(3) އަލްމުޙައްލާ މަޖްމޫޢު: 82/6.

(4) ދަ ކުއްސަޤް ގޮޅި ރަޚް އެންޖެ މާލިކީ: ސ.72.

صَدَاقًا وَلَمْ أُعْطِهَا شَيْئًا وَإِنِّى أُشْهِدُكُمْ أَنِّى أَعْطَيْتُهَا مِنْ صَدَاقِهَا سَهْمِى بِخَيْبَرَ فَأَخَذَتْ سَهْمًا فَبَاعَتْهُ بِمِائَةِ أَلْفٍ.(1) މާނައީ: ޢުޤުބަތު ބިން ޢާމިރު ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ނަބިއްޔާ ޞައްލައްﷲ ޢަލައިހި ވަސައްލަމަ ބޭކަލަކަށް ޙަދީޘް ކުރެއްވިއެވެ. "ތިމަންކަލޯގެފާނު އެވެނި އަންހެނަކާ ތިބާ ކައިވެނިކޮށްދެއްވުމަށް ރުހެން ހެއްޔެވެ؟" އެބޭކަލަކު ދަންނަވިއެވެ. "އާދޭހެވެ. އަދި އަންހެންމީހާއަށް ޙަދީޘް ކުރެއްވިއެވެ. "ތިމަންކަލޯގެފާނު އެވެނި ފިރިހެނަކާ ކައިވެނިކޮށްދެއްވުމަށް ރުހެން ހެއްޔެވެ؟" އަންހެންމީހާ ދަންނަވިއެވެ. އާދޭހެވެ. ފަހެ، އެދެމީހުން ކައިވެނިކޮށް ދެއްވިއެވެ. އަދި އެއަންހެންމީހާއާ އެފިރިހެންމީހާ ގާތްވިއެވެ. އަދި އެކަނބަލުންގެ ރަނގެ ގޮތުގައި އެއްޗެއް ކަނޑައެޅުއްވާފައެއް ނުވެއެވެ. އަދި އެކަނބަލުންނަށް އެއްވެސް އެއްޗެއް (ރަނގެ ގޮތުގައި) ނުދެއްވައެވެ. އަދި އެފިރިހެންމީހާއީ ޙުދައިބިއްޔާގައި ބައިވެރިވި ބޭފުޅުންގެ ތެރެއިން ބޭފުޅެކެވެ. ޚައިބަރުން ކަނޑައެޅިގެން (ޣަނީމާ މުދަލުން) ބައެއް ލިބިވަޑައިގެންނެވިއެވެ. ފަހެ، އެބޭކަލަކު މަރުވާން ކައިރިވުމުން ހިނދު ވިދާޅުވިއެވެ. "ހަމަކަށަވަރުން ރަސޫލުﷲ ޞައްލައްﷲ ޢަލައިހި ވަސައްލަމަ އެވެނި އަންހެނަކާ ތިމަން ކައިވެނިކޮށް ދެއްވިއެވެ. ރަނގެ ގޮތުގައި އެއްޗެއް ކަނޑައެޅުއްވާފައެއް ނުވެއެވެ. އަދި ތިމަން އެއްޗެއް (ރަނގެ ގޮތުގައި) އެކަނބަލުންނަށް ނުދީމެވެ. ތިމަންނަށް ޚައިބަރުން ލިބުނު ބައި ކަނޑައެޅިގެން ތިޔަބައިމީހުން ހެކިކޮށް ކައިވެނީގެ ރަނގެ ގޮތުގައި އެކަނބަލުންނަށް ދީފީމެވެ." ފަހެ، އެކަނބަލުންގެ އެބައި އެކަނބަލުން ވިއްކާލެއްވިއެވެ. (ޙަދީޘްގައި އެކަނބަލުންގެ އެމުދަލަށް ވިއްކާލައްވާފައި އެއްލައްކަ ދީނާރުކަމުގައި ނުވަތަ ދިރުހަމްކަމުގައި ބަޔާންވެފައިވަނީއެވެ.)

މިޙަދީޘުން ބޭނުންކަން ކައިވެނީގެ ރަނގެ މިންވަރުކަނޑައެޅުމަކީ ކައިވެނި ކުރުމުގެ ޝަރުޠުތަކުގެ ތެރެއިން ނޫންކަމެވެ. ނަމަވެސް ފަހުން ނިކަމެތިން ޚިލާފުވާނެތީ ކައިވެނި ކުރުމުގެ ކުރިން ވަކި ރަނގެ މިންވަރެއް ކަނޑައެޅުމަކީ މުސްތަޙައްބު ކަމެކެވެ. އަދި އެހެނިހެން ބޭކަލުންގެ ކައިވެނިތަކުގައި ރަސޫލުﷲ ޞައްލައްﷲ ޢަލައިހި ވަސައްލަމަ އިރުޝާދު ދެއްވާފައިވާ މިންވަރަކީ ކަނޑައެޅިފައިވާ މިންވަރެކެވެ.

❋ ❋ ❋

---

(1) އަބޫދާވޫދު: 2117، އިރުވާއުލް ޣަލީލް: 1924.

ކައިވެނީގެ ޙައްޤުގެ މިލްކުވެރި ފަރާތް

ކައިވެނީގެ ޙައްޤަކީ ކައިވެނި ކުރެވޭ އަންހެނުންނާގެ މިލްކެކެވެ. އެކަނބުލޭގެ ރުހުމާއެކު މެނުވީ އެކަނބުލޭގެ މައިންބަފައިންނަށް އަދި ފިރިމީހާއަށްވެސް އެއިން އެއްޗެއް ނުނެގޭނެއެވެ. އަދި އަންހެނުންނާއަށް ކައިވެނީގެ ޙައްޤު ނުދިނުމާއި، އެޙައްޤު ދިނުމަށްފަހު އަންހެނުންނާގެ އަތުން އަތުލައިގަތުމަކީ ބޮޑުވެގެންވާ ހަރާމްކަމެކެވެ. ﷲ ސުބްޙާނަހޫ ވަތަޢާލާ ވިދާޅުވެއްވާފައިވެއެވެ. ﴿وَإِنۡ أَرَدتُّمُ ٱسۡتِبۡدَالَ زَوۡجٖ مَّكَانَ زَوۡجٖ وَءَاتَيۡتُمۡ إِحۡدَىٰهُنَّ قِنطَارٗا فَلَا تَأۡخُذُواْ مِنۡهُ شَيۡـًٔاۚ أَتَأۡخُذُونَهُۥ بُهۡتَٰنٗا وَإِثۡمٗا مُّبِينٗا (٢٠) وَكَيۡفَ تَأۡخُذُونَهُۥ وَقَدۡ أَفۡضَىٰ بَعۡضُكُمۡ إِلَىٰ بَعۡضٖ وَأَخَذۡنَ مِنكُم مِّيثَٰقًا غَلِيظٗا (٢١)﴾ النساء: ٢٠ – ٢١ މާނައީ: "ތިޔަބައިމީހުން އެއް އަނބިމީހެއްގެ ބަދަލުގައި އެހެން އަނބިމީހަކު ބަދަލުކުރަން އެދޭނަމަ، (އެބަހީ: އެކަކު ވަރިކޮށްފައި އަނެކަކާ އިންނަން ޤަޞްދުކޮށްފިނަމަ) އަދި، އެއަނބިމީހަކަށް (ރަނުގެ ގޮތުން) ކިތަންމެ ގިނަ މުދާތަކެއް ދީފައިވިޔަސް އޭގެތެރެއިން އެއްޗެއް ތިޔަބައިމީހުން އަތުނުލާ ހުންނާށެވެ. ބުހުތާނުގޮތުގައި، އަދި، ފާޅުފާފައެއްގެ ގޮތުގައި، ތިޔަބައިމީހުން އެތަކެތި އަތުލަނީހެއްޔެވެ؟ ތިޔަބައިމީހުން އެތަކެތި އަތުލަނީ ކޮންފަދައަކުން ހެއްޔެވެ؟ ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން އެއްބަޔަކު އަނެއްބަޔަކާއެކު އެއްދާންކޮށްފައިވާއިރު. އަދި، އެކަނބަލުންނަށް، ތިޔަބައިމީހުންގެ ކިބައިން ގަދަފަދަ ޢަހުދެއް ހިފާފައެވެ."

އަދި ރަސޫލުﷲ ޞައްލައްﷲ ޢަލައިހިވަސައްލަމްގެ ކިބައިން އިބްނު ޢުމަރު ރަޟިޔައްﷲ ޢަންހުމާ ރިވާކުރާ ޙަދީޘެއްގައިވެއެވެ. ((إِنَّ أَعْظَمَ الذُّنُوبِ عِنْدَ اللَّهِ رَجُلٌ تَزَوَّجَ امْرَأَةً فَلَمَّا قَضَى حَاجَتَهُ مِنْهَا طَلَّقَهَا وَذَهَبَ بِمَهْرِهَا، وَرَجُلٌ اسْتَعْمَلَ رَجُلاً فَذَهَبَ بِأُجْرَتِهِ، وَآخَرُ يَقْتُلُ دَابَّةً عَبَثًا))(1) މާނައީ: "ހަމަކަށަވަރުން ﷲގެ ޙަޟްރަތުގައި އެންމެ ބޮޑު ފާފަތަކަކީ، މީހަކު އަންހެނަކާ ކައިވެނިކޮށް، އެކަނބުލޭގެ ކިބައިން އޭނާގެ ބޭނުންތައް ފުއްދުމަށްފަހު، އެކަނބުލޭގެ ވަރިކޮށް އަދި އެކަނބުލޭގެ ކައިވެނީގެ ޙައްޤު ނުދިނުމެވެ. އަދި މީހަކު މީހަކާ މަސައްކަތްކުރުވުމަށްފަހު، އޭނާގެ އުޖޫރަ ނުދިނުމެވެ. އަދި ބޭކާރުގޮތުގައި ޖަނަވާރެއް މަރާލާމީހާއެވެ."

ކަންމިހެންހުރުމުން، ކައިވެނީގެ ޙައްޤުގެ މިލްކުވެރި ފަރާތަކީ ކައިވެނި ކުރެވޭ އަންހެނުންނާއެވެ. އެއަންހެނުންނާއަށް އެއިން ބައެއްވެސް ދޫކުރެވޭނެއެވެ. ނުވަތަ އެއަންހެނުންނާގެ މައިންބަފައިންނަށް، ނުވަތަ އެހެންމީހަކަށް، ނުވަތަ ފިރިމީހާއަށްވެސް ދޫކުރެވޭނެއެވެ. އަންހެނުންނާ ހިތްހެޔޮކަމުން ދޫކޮށްލައިފިނަމަ އެއިން ބޭނުން ކުރުމަކީ ހުއްދަކަމެކެވެ. ﷲ ސުބްޙާނަހޫ ވަތަޢާލާ ވިދާޅުވެއްވާފައިވެއެވެ. ﴿وَءَاتُواْ ٱلنِّسَآءَ صَدُقَٰتِهِنَّ نِحۡلَةٗۚ فَإِن طِبۡنَ لَكُمۡ عَن شَيۡءٖ مِّنۡهُ نَفۡسٗا فَكُلُوهُ هَنِيٓـٔٗا مَّرِيٓـٔٗا (٤)﴾ النساء: ٤ މާނައީ: "އަންހެނުންނަށް އެކަނބަލުންގެ ޙައްޤު، ތިޔަބައިމީހުންގެ ހިތުން ދޭ ދިނުމެއްގެގޮތުގައި ދޭށެވެ! ފަހެ، އެކަނބަލުން އެއިން ހިތްހެޔޮކަމުން ތިޔަބައިމީހުންނަށް ދޫކޮށްދީފިނަމަ، ހެޔޮ ރުހޭ އެއްޗެއްގެ ގޮތުގައި، ތިޔަބައިމީހުން އޭގެ ބޭނުންކުރާށެވެ."

❁ ❁ ❁

---

(1) ބައިހަޤީ: 14781، އަލްޙާކިމް: 2743، ސަޙީޙުލް ޖާމިޢު: 1567، އައްޞަޙީޙާ: 999.

ކައިވެނީގެ ރަނާގުޅޭ ބައެއް ފިޤުހީ މަސްއަލަތައް

ފުރަތަމަ މަސްއަލަ: ކައިވެނީގެ ރަނުގެ މިންވަރު

އަލްއިމާމް އަލްޤުރްޠުބީ ރަޙިމަހުﷲ ވިދާޅުވެއްޖެއެވެ. "އިލްމުވެރިން އިޖުމާޢުވެފައިވާގޮތުގައި ކައިވެނީގެ ރަނުގެ ގިނަމިންވަރެއްނެތެވެ. އެބައިމީހުން ޚިލާފުވެ ވަޑައިގެންފައިވަނީ މަދުމިންވަރާމެދުގައެވެ."(1) މިގޮތުން އަބޫ ޙަނީފާއި އެކަލޭގެ އަސްޙާބުންގެ އަރިހުގައި އެންމެ ކުޑަކޮށް ކައިވެނީގެ ރަން ވާނީ ދިހަ ދިރުހަމުން ނުވަތަ އެމިންވަރުގެ އަގުން އެއްޗަކަށެވެ. މިބަސްފުޅުގެ ދަލީލަކީ ޖާބިރުގެ ކިބައިން ދާރަޤުޠްނީ ރިވާކުރައްވާފައިވާ ޟަޢީފު ޙަދީޘެކެވެ. އެޙަދީޘްގައިވެއެވެ. ((لاَ مَهْرَ أَقَلُّ مِنْ عَشَرَةِ دَرَاهِمَ))(2) މާނައީ: "ދިހަ ދިރުހަމަށްވުރެ މަދުން ކައިވެނީގެ ރަނެއް ނުވެއެވެ." އައްޝައުކާނީ ރަޙިމަހުﷲ ވިދާޅުވެއްޖެއެވެ. "މިޙަދީޘް ސައްޙަކަމުގައިވިޔަސް، ކައިވެނީގެ ރަނުގެގޮތުގައި ދިހަ ދިރުހަމަށްވުރެ މަދު އެއްޗެއް ރަނުގެ ގޮތުގައި ސައްޙަވެފައިވާކަމުން ދަލީލުކުރާ ޙަދީޘްތަކާ ޚިލާފުވެއްޖެއެވެ. އަދި މިޙަދީޘް ސައްޙައެއްވެސް ނޫނެވެ..."(3)

އަދި ސަޢީދު ބިން ޖުބައިރު ރަޙިމަހުﷲ ވިދާޅުވެވަޑައިގަތީ ރަނުގެ އެންމެ ކުޑަ މިންވަރަކީ ފަންސާސް ދިރުހަމެވެ. އަންނަޚަޢީ ރަޙިމަހުﷲ ވިދާޅުވެއްޖެއީ ސާޅީސް ދިރުހަމެވެ.(4) އަދި މިނޫން ގޮތްގޮތަށްވެސް ބުނެވިފައިވެއެވެ.

ގިނަ އިލްމުވެރިން ވިދާޅުވާގޮތުގައި، ކައިވެނީގެ ރަނުގެ އެންމެ ކުޑަ މިންވަރަކީ އެއްވެސް ކަމަކަށް ނުވަތަ އަގުހުރި އެއްޗަކަށް ސާބިތު މިންވަރެއް. އައްޝާފިޢީ ރަޙިމަހުﷲ ވިދާޅުވެއްޖެއެވެ. "ކުޑަ ދިރުހަމަކުން މިއެވެ."(5) އިބްނު ޙަޖަރު ރަޙިމަހުﷲ ވިދާޅުވެއްޖެއެވެ. "ރަނުގެ އެންމެ ކުޑަ ކުޑަމިންވަރު ބަޔާނުގައި ޙަދީޘްތަކެއް ވާރިދުވެއްޖެއެވެ. އޭގެތެރެއިން އެއްވެސް ޙަދީޘެއް ސައްޙައެއް ނޫނެވެ."(6) މުޙައްމަދު ބިން ޞާލިޙު އަލްޢުޘައިމީން ރަޙިމަހުﷲ ވިދާޅުވެއްޖެއެވެ. "ރަނގަޅުގޮތަކީ ރަނުގެ ކުޑަ މިންވަރު ޙައްދެއް (ކަނޑައެޅިފައި) ނުވާކަމެވެ."(7)

---

(1) ތަފްސީރު އަލްޤުރްޠުބީ: 97/5.

(2) މިޙަދީޘް ދާރަޤުޠްނީ ރިވާކުރައްވާފައިވާ ނަމަވެސް ސަނަދުގައި ހިމެނިގެންވާ ރާވީން އަށް ބަލާއިރު ޟަޢީފުގެ މުބައްޝިރު ބިން ޢުބައިދު ކައްޛާބު ވިދާޅުވެއްޖެއެވެ. (ބައްލަވާ: ނައިލުލް އައުޠާރު: 218/12).

(3) ނައިލުލް އައުޠާރު: 218/12.

(4) ބައްލަވާ: ނައިލުލް އައުޠާރު: 220/12.

(5) ނައިލުލް އައުޠާރު: 219/12.

(6) ފަތުޙުލް ބާރީ: 264/9.

(7) އައްޝަރަޙުލް މުމްތިޢު: 257/12.

ދެވަނަ މަސްއަލަ: ކައިވެނީގެ ރަނުގެގޮތުގައި ދެވޭ އެތި

ކައިވެނީގެ ރަނުގެ ގޮތުގައި ފައިސާ، ގަހަނާ، ހެދުން ނުވަތަ އެހެންވެސް މާއްދީ އެއްޗެއް ދެވިދާނެއެވެ. އަދި ކުރީގައި ބަޔާންވެދިޔަ ސަހުލް ބިން ސަޢުދު ރަޟިޔަﷲ ޢަންހުގެ ޙަދީޘްގައި ބަޔާންވެދިޔަގޮތުގައިން ޤުރުއާން ކިޔުން ނުވަތަ ބަދަލުގެ އިލްމުފަދަ މާއްދީ ނޫން އެއްޗެއްވެސް ކައިވެނީގެ ރަނުގެ ގޮތުގައި ހަމަޖެއްސިދާނެއެވެ.

މުޙައްމަދު ބިން ޞާލިޙް އަލްޢުޘައިމީން ރަޙިމަހުﷲ ވިދާޅުވެފައިވެއެވެ. "ގަނެވިއްކުމާއި، އުޖޫރައިގެ ގޮތުގައި ދެވޭ ކޮންމެ އެއްޗެއް، ކައިވެނީގެ ރަނުގެ ގޮތުގައި ދިނުން ހުއްދަވާނެއެވެ. ކައިވެނީގެ ރަން ހުއްދަވާ މިންގަނޑަކީ މިއެވެ. މިމިންގަނޑަކަށް ބިނާކޮށް ފައިސާއިން (އެބަހީ: ރަނާއި ރިހި) ރަންރިހިން ހުއްދަވާނެއެވެ. އެހެނީ، އޭގެ އަގުކުރުން ބޮޑުވެއެވެ. އަދި ހެދުން، ކާނާ، ބިމާއި، ގެދޮރު ކައިވެނީގެ ރަނުގެ ގޮތުގައި ދިނުން ހުއްދަވާނެއެވެ......"(1)

އަދިވެސް ވިދާޅުވެފައިވެއެވެ. "ގަނެވިއްކުމާއި އުޖޫރައިގެގޮތުގައި ދިނުން ހުއްދަނޫން އެއްވެސް އެއްޗެއް ކައިވެނީގެ ރަނުގެ ގޮތުގައި ދިނުން ހުއްދައެއް ނުވާނެއެވެ. މިމިންގަނޑަށް ބިނާކޮށް ޚަމުރު ނުވަތަ ބަނގުރާފަދަ ހަރާމް އެއްޗެއް ރަނުގެގޮތުގައި ދިނުން ހުއްދައެއްނުވާނެއެވެ....."(2)

ތިންވަނަ މަސްއަލަ: ކައިވެނީގެ ރަން ކަނޑައެޅުން

މުޙައްމަދު ބިން ޞާލިޙް އަލްޢުޘައިމީން ރަޙިމަހުﷲ ވިދާޅުވެފައިވެއެވެ. "ފަހެ، ކައިވެނި ޢަޤްދުކުރެވޭ އިރު ކައިވެނީގެ ރަން ކަނޑައެޅުމަކީ ސުންނަތެކެވެ... އެއީ ދުރުވެރިކަމުން ދުރުދުރުގައި ހަމަޖެހުން ހިނގާވަގުތު ޒުވާބުތައްވެސް ނުހިނގުމުގެ ގޮތުންނެވެ. މިސާލެއްގެގޮތުން، ފިރިހެނާ އަނބިމީހާ ނުރުހުންތެރިވެ، އެކަނބުލޭގެ ކައިވެނީގެ ރަނުގެ ކުރިން ވަކިކޮށްލެވިނަމަ، ކައިވެނި ޢަޤްދުކުރުވާ ވަގުތު ރަން ކަނޑައެޅިފައިވާނަމަ، ރަނުގެ ދެބައިކުޅަ އެއްބައި ދޭން ޖެހޭނެއެވެ. ނަމަވެސް ރަން ކަނޑައެޅިފައިނުވާނަމަ ހިތްހަމަޖެހޭ ވަރެއް ދޭން ވާނެއެވެ..."(3)

ކައިވެނި ޢަޤްދުކުރުވާ ވަގުތު ރަން ކަނޑައެޅުމެއް ނުކޮށްވެސް ކައިވެނި ޞައްޙަ ވާނެއެވެ. ﷲ ސުބްޙާނަހޫ ވަތަޢާލާ ވަޙީކުރައްވާފައިވެއެވެ. ﴿ لَّا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ إِن طَلَّقْتُمُ ٱلنِّسَآءَ مَا لَمْ تَمَسُّوهُنَّ أَوْ تَفْرِضُوا۟ لَهُنَّ فَرِيضَةً ۚ ﴾ البقرة: ٢٣٦ މާނައީ: "ތިޔަބައިމީހުން އަނބިންނާ ޖިމާޢުކުރެއްވުމާއި ނުވަތަ އެކަނބިންނަށް ރަނެއް ކަނޑައަޅައިދެއްވުމާއި ހިނދުކޮ، ތިޔަބައިމީހުން އެކަނބިންނަށް ޠަލާޤުދެއްވުމުން ތިޔަބައިމީހުންގެ މައްޗަކަށް ފާފައެއްނުވެއެވެ." މިއާޔަތުން ދަލީލުކުރަނީ ޢަޤްދުކުރުމުގައި ކައިވެނީގެ ރަނުގެ މިންވަރު

---

(1) އައްޝަރަޙް އަލްމުމްތިޢު: 256/12.

(2) އައްޝަރަޙް އަލްމުމްތިޢު: 257/12.

(3) ބައްލަވާ: އައްޝަރަޙް އަލްމުމްތިޢު: 254/12.

ހަސްލުކުރިދާނެއެވެ.(1) ހަމައެފަދައިން އިސްލާމީޝަރީޢަތާ އުޞޫލުތަކާ ބެހޭ ޢާލިމު ޝައިޚް ރަޙިމަހުﷲ އަންނަނިވި ބަޔާންފުޅުން މިކަމަށް ދަލީލު ލިބެއެވެ. ނަމަވެސް އެހެން ބަދަލުވެއްޖެނަމަ، ނަބިއްޔާ ޞައްލައްﷲ ޢަލައިހި ވަސައްލަމަ އިރުޝާދުދެއްވާފައިވާ ކައިވެނި ޢަޤްދުކުރާ ހިނދު ރަން ކަނޑައެޅުއްވިއެވެ.

ހަތަރުވަނަ މަސްއަލަ: ކައިވެނީގެ ރަން އަނބިމީހާއަށް މިލްކުވުން

ގަންވިއްކުމާ އެއްފަދައިން ކައިވެނި އަޤްދުކުރާ ވަގުތުން ފެށިގެން ކައިވެނި ކުރި އަންހެނުންނަށް ކައިވެނީގެ ރަން މިލްކުވާނެއެވެ. ނަމަވެސް ރަން ބަދަލުވާނީ ކައިވެނި ހިނގައިދިޔުމަށްފަހުގައެވެ. ދެން ހުރި އެއްމެ ބޮޑު އަންހެނުންނަށް ރަނުގެ މިލްކުވެރިކަމުގެ ހައްގު ދޭނީ. މިގޮތުން ކައިވެނީގެ ރަން އެއްކޮށް އަނބިމީހާއަށް މިލްކުވާނީ ހަތަރު ކަމަކުގެ ތެރެއިން ކަމެއް ދިމާވުމުންނެވެ.

ފުރަތަމަ: ޚަލްވަތްވުމެވެ. ޖެހިގެން ވާ ކައިވެނީގެ ރަން އަނބިމީހާއަށް މިލްކުވާނެއެވެ.

ދެވަނަ: ޚަލްވަތްވުމެވެ. ޒުރާރާ ބުން އައުފާގެ ފަރާތުން ރިވާވެފައިވެއެވެ. ((قضى الْخُلَفَاءُ الرَّاشِدُونَ الْمَهْدِيُّونَ أَنَّهُ مَنْ أَغْلَقَ بَابًا، أَوْ أَرْخَى سِتْرًا فَقَدْ وَجَبَ الْمَهْرُ وَوَجَبَتِ الْعِدَّةُ))(2) މާނައީ: "ހިދާޔަތުގެ މަގުދައްކަވައިދެއްވި ޚުލަފާއުއްރާޝިދީންގެ ޙުކުމަކީ ދޮރުލައިފިނަމަ ޖެހިގެން ވާޖިބުވާނެކަމަށް ބަސްބުނާއިރު، މީހަކު (އަނބިމީހާއާއެކު) ދޮރު ބަންދުކޮށްފިނަމަ ނުވަތަ ފަރުދާ ބޭލިއްޔާ، ކައިވެނީގެ ރަނާއި ޢިއްދަ ވާޖިބުވެއްޖެއެވެ." އިބްނު ޤުދާމާ ރަޙިމަހުﷲ ވިދާޅުވެފައިވެއެވެ. "މިނިވަން ޞަޙާބީން މަޝްހޫރުކޮށްފައިވާ ބަސްފުޅެކެވެ. އެބަސްފުޅަކީ (އުމަރު ބިން ޚައްޠާބުގެ) ޢަލީގެ އިތުރުން (ޒައިދު ބިން ސާބިތު) ރިވާކޮށްދެއްވާ ބަސްފުޅެކެވެ. އަދި އިބްނު ޢައްބާސްގެ ރިވާޔަތް (ޒައިދު ބިން ސާބިތު) އަދިއްސަލާމާ ރިވާޔާތް ބަޔާންކުރެއްވި ބަސްތައް ތާގޮތެވެ."(3)

މުޙައްމަދު ބިން ޞާލިޙް އަލްޢުޘައިމީން ރަޙިމަހުﷲ ވިދާޅުވެފައިވެއެވެ. "ޚަލްވަތްވުމަކީ ބުނެވޭ ބަސްތަކުގެ ތެރެއިން ކައިވެނި ކުރި ފިރިހެނަކު، ކައިވެނި ކުރި އަންހެނަކާ ހުސްވެގެން ހުންނާ ތަނަކަށް ދިޔުމެވެ. އެބަހީ، އެއްޗެއް ނުދެކޭ ގޮތަށް އެކަހެރިވެގެން ހުރުމެވެ. ދެބަސް ބުނާ މީހުން ބަޔާންކުރާ ހުކުމަކީ ހަމަ އެކަމާއި ގުޅޭ ގޮތުގައި އެކަހެރިވުމެވެ. ހަމަ ޚަލްވަތްވުމެއް ހެދޭނީ ދުވަސްވަރު ބަލައިގެން ހެދޭ ހާލަތެއް ނަމަވެސް ކަމެއް ބަލައިނުގަނެވޭނެ ކަމެކެވެ. އަދި ބަޔަކު ކަމުގެ ހުކުމަކީ ހަމަ ހިތްހަމަޖެހޭ ކަމެއް ނޫނެވެ. އަދި ބަޔަކުވެސް ކަމާއިގުޅޭ ގޮތުން ގޮސްފައިވާ ދަރިފުޅުގެ އެކަހެރިވުމެއް ނަމަ ކަމެއް ނޫނެވެ. ނަމަވެސް ހަމަ ކަމާއި ވަކިވެފައިވާ ގޮތްތަކުގެ އަސްލު ކަމެކެވެ..."(4) އައްޝައިޚް އަލްޢުޘައިމީން ބަޔާންކޮށްދެއްވި ކައިވެނީގެ ރަން އެއްކޮށް އަނބިމީހާއަށް ލިބޭނެކަމަށް ބަޔާންކޮށްދެއްވާފައިވެއެވެ. "ގޮތަކީ އިޚްތިލާފުގެ ތެރެއިން މިއެވެ. އަދި މިކަމަށް ދަލީލެއް

---

(1) މުހައްޒަބު ލިޝީރާޒީ: 300/2.

(2) މުޞައްނަފު ޢަބްދުއްރައްޒާޤު: 10875، މުޞައްނަފު އިބްނު އަބީ ޝައިބާ: 16960، ބައިހަޤީ: 14877 = އިރްވާއުލް ޣަލީލް (1937) ގައި ޝައިޚް އަލްބާނީ ޞައްޙަކަމަށް ވިދާޅުވެއެވެ.

(3) އަލްމުޣްނީ: 154/10.

(4) އައްޝަރަޙް އަލްމުމްތިޢު: 291/12.

އިޖްމާޢުވެވަޑައިގެންފައިވާކަން ނަޤުލުކުރައްވާފައިވެއެވެ. އެހެނީ، (ކައިވެނި ކުރުވުން) އަސްލަކަށްވީމާއެކު އެކަކު މަރުވެއްޖެނަމަ ކައިވެނީގެ ރަން އެއްކޮށް އެއަންހެނުންނަށް ލިބޭނެއެވެ. އެބޭކަލުން މަރުވުން ދެކެވަޑައިގަންނަވަނީ ޖިމާޢުވީކަމުގައެވެ..."(1) ބަލާށެވެ! އިޖްމާޢުވުން ދޫކޮށްލައިގެންނާއިމުގައި ކައިވެނީގެ ރަން އެއްކޮށް ލިބޭނީ ޖިމާޢުވުމުން އެކަންޏެވެ. އެހެނީ، اللهُ ވަޙީ ކުރައްވާފައިވެއެވެ. ﴿ وَإِن طَلَّقْتُمُوهُنَّ مِن قَبْلِ أَن تَمَسُّوهُنَّ وَقَدْ فَرَضْتُمْ لَهُنَّ فَرِيضَةً فَنِصْفُ مَا فَرَضْتُمْ ﴾ البقرة: ٢٣٧ މާނައީ: "އަދި، ތިޔަބައިމީހުން އެކަނބަލުންނަށް، ރަނެއް ކަނޑައަޅާފައިވާ ހާލު، އެކަނބަލުންގެ ގައިގާ ބޭރުވުމުގެ ކުރިން (އެބަހީ ޖިމާޢުވުމުގެ ކުރިން)، ތިޔަބައިމީހުން އެކަނބަލުން ވަރިކޮށްފިނަމަ، ފަހެ، ތިޔަބައިމީހުން ކަނޑައެޅި ރަނުގެ ދެބައިކުޅަ އެއްބައި، (އެކަނބަލުންނަށް) ދިނުންވާނެއެވެ." މިއާޔަތުގައިވާ ﴿مِن قَبْلِ أَن تَمَسُّوهُنَّ﴾ އާޔަތުން މިބޭކަލުން ވިދާޅުވަނީ އެއީ ޖިމާޢުވުމުގެ ކުރިންކަމުގައެވެ. މިބޭކަލުންގެ ތަފްސީރު މިއާޔަތުގެ ބޭރުފުށުގެ މާނައެވެ. ނަމަވެސް ޖުމްހޫރުންގެ މަޛްހަބު ޝަރީޢަތުގެ އަސްލު ބޭރަށް އަނބިމީހާގެ ސަލާމަތުގައިވާ ސަބަބުތަކެއް ނުވާނަމަ. އެހެނީ، ޚަލީފާ ބަދަލުކުރައްވާ އެބޭކަލުންގެ ޤަޟިއްޔާގައި އެބޭކަލުންގެ ބަހުންނެވެ. އެހެންކަމުން، އެބޭކަލުންނަށް އެކަށީގެންނުވާނެ ކައިވެނީގެ ރަން އެއްކޮށް ދީނިންކަމަށް ހުކުމް ކުރައްވާފައިވެއެވެ.(2)

ތިންވަނައީ: އެހެން މީހަކު ބަލާލުމުގެ ކުރިން ނިޔާވެއްޖެ، ކައިވެނިކުރި ފިރިހެނާ ކައިވެނި ކުރި އަންހެނާގެ ބަދަލުގައި ރަނެއް ކަނޑައަޅާފައިނުވާނަމަ. ޢަބްދުﷲ ބިން މަސްޢޫދު ރަޟިޔަﷲ ޢަންހު ވިދާޅުވެފައިވެއެވެ. "އިމާމް އަޙްމަދުގެ ރިވާޔަތެއްގައިވާ ބަސްފުޅެއް މިކަމުގައި ފާހަގަކުރެވެއެވެ. (އަޙްމަދު) ވިދާޅުވިއެވެ. 'އެހެން މީހަކު ބަލާލުމުގެ ނިޔާވެއްޖެ، ކައިވެނިކުރި ފިރިހެނާ ކައިވެނި ކުރި އަންހެނާގެ ބަދަލުގައި ރަނެއް ކަނޑައަޅާފައިނުވާ!' މިހާރުގެ ބަޔަކު ބުނެފައިވާ ސަބަބުން. ސަލާމަތްވާނީ އަންހެނުންނާއި ގޮއިގައި ބަދަލުދެއްވުމުގައި، ނަމަވެސް ފިރިމީހާއަށް ރަނެއް ހުރި ބަލައިގަތުމުގައި އޮތް ދެކޮޅެއް، އަންހެނުންނާއި ކައިވެނީގެ ރަން އެއްކޮށް ބައްޓަން ލިބޭނެއެވެ. އެހެނީ، ކައިވެނިކުރި ފިރިހެނާ ބަދަލުގައި ބަލާލުމުގެ ކަމާ ބަލާލުމުގެ ހުރިހާ ކަމެއް ދޭންޖެހޭނެއެވެ..."(3)

ހަތަރުވަނައީ: ދަލީލުކުރެވޭ ޙަދީޘް މިއީއެވެ. އިބްނު މަސްޢޫދު ރަޟިޔަﷲ ޢަންހުގެ ޙަޟްރަތުގައި އަންނަނިވި ސުވާލު ކުރެވުނެވެ. سُئِلَ عَنْ رَجُلٍ تَزَوَّجَ امْرَأَةً، وَلَمْ يَفْرِضْ لَهَا صَدَاقًا، وَلَمْ يَدْخُلْ بِهَا حَتَّى مَاتَ، فَقَالَ: لَهَا مِثْلُ صَدَاقِ نِسَائِهَا، لا وَكْسَ، وَلا شَطَطَ، وَعَلَيْهَا الْعِدَّةُ، وَلَهَا الْمِيرَاثُ، فَقَامَ مَعْقِلُ بْنُ سِنَانٍ الأَشْجَعِيُّ، فَقَالَ: قَضَى رَسُولُ اللهِ - صلى الله عليه وسلم - فِي بِرْوَعَ بِنْتِ وَاشِقٍ -امْرَأَةٍ مِنَّا- مِثْلَ مَا قَضَيْتَ؛ فَفَرِحَ بِهَا ابْنُ مَسْعُودٍ.(4) މާނައީ: ކައިވެނިކޮށް، ކައިވެނިކުރިފިރިހެނާ ކައިވެނީގެ ރަން

---

(1) އައްޝަރަޙް އަލްމުމްތިޢު: 293/12.

(2) ބައްލަވާ: އައްޝަރަޙް އަލްމުމްތިޢު: 293/12-294.

(3) އައްޝަރަޙް އަލްމުމްތިޢު: 293/12.

(4) މުސްނަދު އަޙްމަދު : 4276، 18461، 18462، އަބޫ ދާވޫދު: 2116، ނަސާއީ: 3354، 3355، ތިރްމިޛީ: 1145، އިބްނު މާޖާ: 1891 = އިރުވާއުލް ޣަލީލް (1939)، ޞަޙީޙު ވަ ޟަޢީފު އަބީ ދާވޫދު (2116) ގައި ޝައިޚް އަލްބާނީ ޞައްޙަކަމަށް ވިދާޅުވެފައިވެއެވެ.

ކަނޑައަޅާފައިނުވާ، އަދި އެމީހާ މަރުވުމުގެ ކުރިން އެކަނބުލާއެކު ހުރުމުގެ އަންހެނަކާ ބެހޭގޮތުން (އިބްނު މަސްޢޫދާ) ސުވާލުކުރެވުނެވެ. އެހިނދު ޢަބްދުﷲ ބިން މަސްޢޫދު ރަޟިޔަﷲ ޢަންހު ވިދާޅުވިއެވެ. "އެކަނބުލޭގެއަށް ވެސް އުނިކުރުމެއްނެތި، އަދި އަނިޔާވެރިވުމެއް ނެތި، އެކަނބުލޭގެ ގާތްތިމާގެ އަންހެނުންގެ ރަނާ އެއްމިންވަރުގެ ރަނެއް ލިބޭނެއެވެ. އަދި އެކަނބުލޭގެއަށް ޢިއްދަގައި އިންނަންވާނެއެވެ. އަދި އެކަނބުލޭގެއަށް ވާރުތަވުމުގެ ޙައްޤު ލިބޭނެއެވެ." ދެން، އެހިނދު މަޢްޤިލް ބިން ސިނާން އަލްއަޝްޖަޢީ (ރަޟިޔަﷲ ޢަންހު) ތެދުވެ ދަންނަވައިފިއެވެ. ރަސޫލުﷲ ޞައްލަﷲ ޢަލައިހި ވަސައްލަމަ، ތިމަންމެންގެ ތެރެއިންވާ ބިރްވަޢު ބިންތި ވާޝިޤުގެ މައްސަލާގައި ތިބާ ޙުކުމް ކުރެއްވިފަދައިން ޙުކުމް ކުރެއްވިއެވެ. ދެން، އިބްނު މަސްޢޫދު މިކަމާ (އެބަހީ އެކަމާބެހޭގޮތުން ރަސޫލުﷲ ޞައްލަﷲ ޢަލައިހި ވަސައްލަމަ ޙުކުމްފުޅުގައި ކުރެއްވި ޙުކުމާ އެއްގޮތްވެގެން) އުފާފުޅު ކުރެއްވިއެވެ.

މިޙަދީޘް މިއަށްވުރެ ތިރުމިޛީވެސް ރިވާކޮށްފައިވެއެވެ. މިޙަދީޘްގެ ޝަރަޙަކުގައި އައްޝައުކާނީ ރަޙިމަހުﷲ ވިދާޅުވެފައިވެއެވެ. "މިޙަދީޘުން ދަލީލު ދޭހަވަނީ ކައިވެނި ޢަޤްދުކުރުމަށްފަހު ކައިވެނީގެ ރަނުގެ މިންވަރެއް ކަނޑައަޅާފައި ނެތްނަމަ އެއަންހެނުންފަދަ ރަން އެއްކަމަށް ވާޖިބުވާނެއެވެ."[1]

ފަސްވަނަ މަސްއަލަ: އެއްފަންތިއެއްގެ ރަނެއް ކަނޑައެޅުން

އެއްފަންތިއެއްގެ ރަނެއް ކަނޑައަޅުއްވާ ބުނާ ބަޔަކު ކައިވެނި ކުރާ އަންހެނުންފަދައިގެ ތިމާގެ އަންހެނުންގެ ރަނާ އެއްމިންވަރުގެ ރަނެއް ކަނޑައެޅުމެވެ. އެއްފަންތިއެއްގެ ރަން ކަނޑައަޅުއްވާގައި ބަލާނީ ކައިވެނި ކުރާ އަންހެނުންފަދައިގެ ތިމާގެ އަންހެނުންގެ ރަނުގެ ނިސްބަތުން ބައްޕައިގެ ފަރާތުން ކުރާ ކައިވެނީގެ ރަނެވެ. މިސާލަކަށް ބޭބެއްގެ ދަރިކަނބަލުން ކަމުގައިވާ ބޭބެއްގެ ދަރިއަކު ބަޔާން ކުރެއްވިފައިވެއެވެ. "ބަޔަކު ކައިވެނިކުރާ އަންހެނުންނާ އެއްގޮތަށް ކައިވެނިކުރެވޭނެއެވެ. އެހެނީ، މިއީ ބަލާނެވެއްޓެވެ. އެކަމާ ކައިރީގައިވެއެވެ. މިސާލުކަމުގެ ތެރެއިން އެއްކަމާ އެއްގޮތަށް ބަލައި ހިމެނޭ ތިބާގެ މިންވަރެވެ."[2] އަދި މިމިސާލުގައި ކަނޑައަޅާނީ ބައްޕައިގެ ފަރާތެވެ.

ކައިވެނި ޢަޤްދުކުރާއިރު، ރަނާކަނޑައެޅުމެއް ނެތި ތަފާތު ރިވާޔަތްތަކުން ތެރެއިން މިކަމަށް މަސްއަލަތަކެއްގެ ކައިވެނި ކުރާ އަންހެނުންގެ ދިމާލު އަންހެނުންނާ ރަނާ އެއްފަންތިއެއްގެ ރަނެވެ. މިކަން ބައްޕާފަދަ ޢަބްދުﷲ ބިން މަސްޢޫދު ރަޟިޔަﷲ ޢަންހުގެ ބަސްފުޅުން އިސްލާމީ ދީނުގައިވެއެވެ. ހަމައެހެންމެ، ޝަރުޢުގައި ބަޔާން އެކަނބަލުން ރަނާއިބެހޭގޮތުން ދެނެގަނެވޭ މިގޮތަށް ރަނެވެ. މުބާރަކުވީ ބިން ސާލިމް އަލްއަޝްޖަޢީން ރިވާވެފައިވެއެވެ. "ބިރުވަޢުގެ އެކަމާގޮތަށް ރަނާ ދެވޭނެއެވެ ވާޖިބުވާނެ ކަނޑައަޅާފައިނުވާ އެއްފަންތިއެއްގެ ރަނެވެ. (ދެވަނަ އަންބަރާ) ކައިވެނީގެ ރަނެއްކަމުގައި ފުރަތަމަ އަންބަރާ ވަކިކުރަން ކަނޑައަޅައިފިނަމަ، އެވަގުތުން ކަނޑައެޅުން ސަބަބުން ދުރުވާނެއެވެ. އެކަނބުލޭގެއަށް ދެވޭނީ އެއްފަންތިއެއްގެ ރަނެކެވެ. ހަމައެހެންމެ ކުޑަ ރަނަކީއެން ސަބަބުން ދުރުވާނެއެވެ. އެކަނބުލޭގެއަށް ދެވޭނީ އެއްފަންތިއެއްގެ ރަނެކެވެ. ސިފަކުރެވޭ ގޮތަކަށް ރަނަކީއެން ސަބަބުން ދުރުވާނެއެވެ. އެކަނބުލޭގެއަށް ދެވޭނީ އެއްފަންތިއެއްގެ ރަނެކެވެ. ބަދަލުވާ ރަނަކީއެން ސަބަބުން ދުރުވާނެއެވެ. އެކަނބުލޭގެއަށް ދެވޭނީ

---

(1) ނައިލުލް އަވްޠާރު: 236/12.

(2) ބައްލަވާ: ޝަރަޙް މުސްލިމް: 265/12.

އެއްތަނޑިއެއްގެ ރަނެކެވެ... އެގޮތުން މިޒާޖުކުރާ ވަކަން ދުވެއްޖެ ގާތިލަކުރެވެ. ކަން، ކަނޑައެޅުން ބާޠިލުކުރާ ގަނޑު އެއްކަލަކުން ވަޖިބުވާނީ އެއްތަނޑިއެއްގެ ރަނެކެވެ... އަދި ޝަރުޠުތަކުގައި ހުއްދަނުވާ ޝަރުޠެއް އެކަލަކުން ރަނެއް ކަނޑައެޅުން، ކަނޑައެޅުމުގެ ބާޠިލުވެގެންދެއެވެ. ރަސޫލުﷲ ޞައްލައްލާހު ޢަލައިހި ވަސައްލަމް ވިދާޅުވެފައިވާ ފަދައިން އެކަމަކީ ބާޠިލު ކަނޑައެޅުމެކެވެ. ((كُلُّ شَرْطٍ لَيْسَ فِي كِتَابِ اللهِ فَهُوَ بَاطِلٌ))[1] މާނައީ: "ﷲގެ ފޮތުގައި ނެތް (އެބަހީ އެއާ ޚިލާފުވާ) ކޮންމެ ޝަރުޠެއް ބާޠިލު ޝަރުޠެކެވެ.' ވީއިރު ރަން ބާޠިލުވާ ޝަރުޠުތަކަކީ އެއްތަނޑިއެއްގެ ރަނެކެވެ."[2]

ހަވަނަ މަސްއަލަ: ޖިމާޢުވުމުގެ ކުރިން ނުވަތަ އެކަހެރިވުމުގެ ކުރިން ވަރިކުރުން

ޖިމާޢުވުމުގެ ކުރިން ނުވަތަ އެކަހެރިވުމުގެ ކުރިން ވަރިކުރުމުގައި ދެ ޙާލަތެއް ދިމާވެއެވެ. އެއީ ވަރިކުރުމުގެ ކުރިން ރަނެއް ކަނޑައަޅާފައި ނުވަތަ ރަން ދީފައިވުމެވެ. ނުވަތަ ވަރިކުރިއިރު ރަނެއް ކަނޑައަޅާފައިނުވުމެވެ.

ފުރަތަމަ ޙާލަތު، ޖިމާޢުވުމުގެ ކުރިން ނުވަތަ އެކަހެރިވުމުގެ ކުރިން ރަނެއް ކަނޑައަޅާފައިވާނަމަ ނުވަތަ ރަން ދީފައިވާނަމަ ދަންނަހެއެވެ. މިޙާލަތުގައި އެކަނބަލުންނަށް ދޭންޖެހޭނީ ކައިވެނީގެ ރަނުގެ ދެބައިކުޅަ އެއްބައެވެ. އަދި ރަން ދީފައިވާނަމަ ފިރިހެންމީހާއަށް އަނބުރާ ދެބައިކުޅަ އެއްބައި ނެގޭނެއެވެ. އެއީ ﷲ ސުބްޙާނަހޫ ވަތަޢާލާ ވަޙީކުރައްވާފައިވާ ފަދައިންނެވެ. ﴿ وَإِن طَلَّقْتُمُوهُنَّ مِن قَبْلِ أَن تَمَسُّوهُنَّ وَقَدْ فَرَضْـتُمْ لَهُنَّ فَرِيضَةً فَنِصْفُ مَا فَرَضْتُمْ ﴾ البقرة: ٢٣٧ މާނައީ: "އަދި، ތިޔަބައިމީހުން އެކަނބަލުންނަށް، ރަނެއް ކަނޑައަޅާފައިވާ ޙާލު، އެކަނބަލުންގެ ގައިގާ ބިހުމުގެ ކުރިން (އެބަހީ: ޖިމާޢުވުމުގެ ކުރިން)، ތިޔަބައިމީހުން އެކަނބަލުން ވަރިކޮށްފިނަމަ، ފަހެ، ތިޔަބައިމީހުން ކަނޑައެޅި ރަނުގެ ދެބައިކުޅަ އެއްބައި، (އެކަނބަލުންނަށް) ދޭންޖެހޭނެއެވެ." އޭގެ ދޫކުރުމުންކަމުގައި ވިޔަކު، ދެމީހުންގެ ތެރެއިން އެކަކު މައާފުކޮށްފިނަމަ ރަން އެއްކޮށް ދޫކޮށްލުން ސައްޙަވާނެއެވެ. އެބަހީ، ކައިވެނީގެ ރަން އަންހެންމީހާއަށް ދީފައިވާނަމަ، ޖިމާޢުވުމުގެ ކުރިން ނުވަތަ އެކަހެރިވުމުގެ ކުރިން ވަރިކޮށްފިނަމަ، ފިރިހެންމީހާއަށް ލިބޭނީ ދެބައިކުޅަ އެއްބައި އަމިއްލައަށް އަނބުރާ ނެގުމުގެ ޙައްޤެވެ، އަދި ރަން ނުދީފައިވާނަމަ، ޖިމާޢުވުމުގެ ކުރިން ނުވަތަ އެކަހެރިވުމުގެ ކުރިން ވަރިކޮށްފިނަމަ، އަންހެންމީހާއަށް ލިބޭނީ ދެބައިކުޅަ އެއްބައި އިޚްތިޔާރަށް ދޫކޮށްދީފިއްޔާ، ފިރިހެންމީހާއަށް އެހެން ދެބައިކުޅަ އެއްބައި ދޫކޮށްދީފިއްޔާ އެއީ ހުއްދަކަމެވެ. ﷲ ސުބްޙާނަހޫ ވަތަޢާލާ ވަޙީކުރައްވާފައިވާ ފަދައިންނެވެ. ﴿ إِلَّآ أَن يَعۡفُونَ أَوۡ يَعۡفُوَاْ ٱلَّذِي بِيَدِهِۦ عُقۡدَةُ ٱلنِّكَاحِۚ ﴾ البقرة: ٢٣٧ މާނައީ: "(އެއީ) އެކަނބަލުން ޢަފޫކުރުމުން މެނުވީއެވެ. ނުވަތަ، ކައިވެނީގެ ޢަޤްދު އޮތްމީހާގެ އަތުގައިވާ މީހާ ޢަފޫކުރުމުން މެނުވީއެވެ." މިއާޔަތުގައިވާ 'ކައިވެނީގެ ޢަޤްދު އޮތްމީހާގެ އަތުގައިވާ މީހާ' އާ ގުޅޭ ގޮތުގައި ރަނގަޅު ބަސް ސާބިތުވެފައިވަނީ އަލްޢުޘައިމީން ރަޙިމަހުﷲ ވިދާޅުވެފައިވާ ގޮތެވެ. "އިމާމަ ވަލީވެރިޔާކަމަށް ބުނެފައިވެއެވެ. އަދި އިމާމަ

---

[1] ބުޚާރީ: 2155، މުސްލިމް: 1504.

[2] ބައްލަވާ: އައްސައިލް އަލްޖައްރާރު: 12/265-267.

ކައިވެނިކުރި ފިރިހެންމީހާކަމަށްވެސް ބެލެނިވެރިއެވެ. ސަބަބަކީ ބަލާނީ އެމީހަކީ ކައިވެނިކުރި ފިރިހެންމީހާއެވެ. އެހެނީ، ކައިވެނީގެ ޢަޤްދުކުރުން އެމީހެއްގެ އަތްދަށުގައި މިހާރު އޮންނައެވެ... ފަހެ، ކައިވެނިކުރި ފިރިހެންމީހާ ޢަފޫކޮށްފިނަމަ (ކައިވެނީގެ ޙައްޤު) އެއްކޮށް އަންހެންމީހާއަށް ލިބޭނެއެވެ. އަދި ކައިވެނިކުރި އަންހެންމީހާ ޢަފޫކޮށްފިނަމަ ފިރިހެންމީހާއަށް އެއްކޮށް ލިބޭނެއެވެ."(1)

ދެވަނަ ޙާލަތު، ޖިމާޢުވުމުގެ ކުރިން ނުވަތަ އެކަށައަޅުވުމުގެ ކުރިން ޙައްޤެއް ކަނޑައަޅާފައިނުވާނަމަ ދޭންނެތެވެ. الله ސުބްޙާނަހޫ ވަތަޢާލާ ވަޙީ ކުރައްވާފައިވެއެވެ. ﴿ لَّا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ إِن طَلَّقْتُمُ ٱلنِّسَآءَ مَا لَمْ تَمَسُّوهُنَّ أَوْ تَفْرِضُوا۟ لَهُنَّ فَرِيضَةً ۚ وَمَتِّعُوهُنَّ عَلَى ٱلْمُوسِعِ قَدَرُهُۥ وَعَلَى ٱلْمُقْتِرِ قَدَرُهُۥ مَتَٰعًۢا بِٱلْمَعْرُوفِ ۖ حَقًّا عَلَى ٱلْمُحْسِنِينَ ﴿٢٣٦﴾ ﴾ البقرة: ٢٣٦ މާނައީ: "ތިޔަބައިމީހުން އަނބިންނާއެކު ޖިމާޢުވުމުގެ ހިނދަކު، ނުވަތަ އެކަނބަލުންނަށް ޙައްޤެއް ކަނޑައަޅުއްވާ ހިނދަކު، ތިޔަބައިމީހުން އެކަނބަލުން ވަކިކޮށްފިނަމަ، ތިޔަބައިމީހުންގެ މައްޗަކަށް ފާފައެއް ނުވެއެވެ. (ނަމަވެސް ތިޔަބައިމީހުން، އެކަނބަލުންނަށް މުތްޢާ ދޭށެވެ! ތަނަވަސްކަން ލިބިގެންވާ މީހާގެ މައްޗަށް ވާޖިބުވާގޮތުގައި، އޭނާގެ ވުސްޢަތު ދިނުމެވެ. އަދި ތަދުތަކުގައި މީހާގެ މައްޗަށްވެސް ވާޖިބުވާގޮތުގައި، އޭނާގެ ވުސްޢަތު ދިނުމެވެ. ހެޔޮގޮތުގައި ދޭ މުތްޢާއެއްގެ ގޮތުގައެވެ. (ވަކިކުރާ މީހުންނަށް ދިނުން) އިޙްސާންތެރިންގެ މައްޗަށް ވާޖިބުވެގެންވާ ޙައްޤެއްގެ ގޮތުގައެވެ." މުތްޢާގެ މާނައިގައި ޙާފިޡު އިބްނުކަޘީރު ރަޙިމަހުﷲ ވިދާޅުވެފައިވެއެވެ. "އެއީ ވަކިކުރުމުގައިވާ އަންހެންމީހާ އިއްދައިގެ ދުވަސްވަރު ކަންތައްތައް ފުއްދުމަށްޓަކައި އެކަނބަލުންނަށް ދޭ އެއްޗެކެވެ."(2) މުތްޢާގެ ގޮތުގައި ދޭ އެއްޗީ މިންވަރުކުރުމަކީ އިޖްތިހާދުކުރުމުގެ ބަޙުސްކުރެވޭ ތަފާސްކުރެވިފައިވެއެވެ. އެންމެ ރަނގަޅު މިންވަރަކީ ޙާލަތާއި ތަނަވަސް އެކަށީގެންވާ އެއްޗެއް ދިނުމެވެ. ތަނަވަސްކަން ލިބިގެންވާމީހާ އޭނާގެ ވުސްޢަތުންނެވެ. އަދި އަތްމަތިދަތިމީހާ އޭނާގެ ވުސްޢަތުންނެވެ.(3) والله أعلم.

* * *

---

(1) ބައްލަވާ: އައްޝަރްޙު އަލްމުމްތިޢު: 292/12.

(2) މުލަޚްޚަޞު އަލްފިޤްހީ ފައުޒާން: ސ. 757.

(3) ބައްލަވާ: އައްޝަރްޙު އަލްމުމްތިޢު: 307/12.

ރަން ހިފުމުގައި ފަސޭހަކުރުމުގެ މުހިއްމުކަން

އިސްލާމްދީނުގައި ކައިވެނީގެ ރަން އެންމެބޮޑުކޮށް ކިޔާނެ މިންވަރެއް ކަނޑައަޅުއްވާފައެއްނުވެއެވެ. އިތުރުވެގެން ހުށަހެޅޭ ރަނަކީ ހަރާމު ރަނެއް ނޫނެވެ. ނަމަވެސް އެންމެކުޑަކޮށް ރަނުގެ މިންވަރު ކަނޑައަޅުއްވާފައެއް ނުވެއެވެ. އެންމެކުޑަ ރަނަކީ ކިހާވަރެއްތޯ ބެލުމުގައި އުލަމާއުން ޚިލާފުވެވަޑައިގެންފައިވެއެވެ. "އިތުރުވެގެން އިސްރާފުވެރިވެގެންވާ ގޮތަށް ކައިވެނީގެ ރަން ކިޔުމަކީ ކަރާހިޔަތްތެރިކަމެކެވެ. އެބަހީ ހުށަހެޅުމަކީ ކައިވެނިކުރުމަށް ފަސޭހަވާނެ ގޮތެއް ނޫނެވެ."[1] ނަމަވެސް ރަން ކުޑަކުރުމަކީ ކައިވެނި ކުރުމުގައި ފިރިހެނުންނަށް ފަސޭހަވާނެ ގޮތެކެވެ، ކައިވެނި ކުރުމުގެ ދަރަޖަތަކީ އެކަށީގެންވާ ގޮތުގެ ގޮތުން ރަން ކަނޑައެޅުމެވެ. ރަނަށް ލިބިދާނެ ކައިވެނީގެ އެދުންތަކާއި ކަންތައްތައް ރަނާގުޅޭ ގޮތުން ބަހައްޓަންވާނެއެވެ. ހަމަ ފަސޭހަ ކައިވެނީގެ އެދުންތަކާއި ރަނާގުޅޭގޮތުން ބަހައްޓާ ކަމުގައި ވިޔަސް ސުންނަތުގެ ގޮތަކުން ކުޑަކުރުން އެއީ ރަނަށް ހިތްހަމަޖެހުމެވެ.[2] މިގޮތުން ކަނޑައެޅުމަށް ކަމަށް ބާރުއަޅުއްވާފައިވާ ކަމުގެ ދަލީލުތަކެއް ވެއެވެ.

ނަމަވެސް ކައިވެނީގެ ރަން ލުއިކުރުމަކީ އެއީ ސުންނަތެއް ކަމުގައި ކައިވެނި ފަސޭހަކުރުމުގެ ގޮތުގައި ބޮޑު އިތުރުކަމެއް، ހަމަ ޙަޤީޤަތުގައި ކައިވެނި އިތުރުވެގެންދާ ކަމެކެވެ. ކައިވެނި އިތުރުވުމަކީ އިސްލާމްދީނުގެ ޝަރީޢަތުގައި އެދިވަޑައިގަންނަވާ ކަމެކެވެ.[3] އަދި ހަމަހަމަކަމާއެކު ނިކާޙު އެއީ މަޤާޞިދަކަށް މުޤައްރަރުވެ ސާބިތުވެފައިވާ ކަމެކެވެ.

ކައިވެނީގެ ރަން ލުއިކުރުމަށް ބާރުއަޅުއްވާ ރަސޫލުﷲ ޞައްލަﷲ ޢަލައިހިވަސައްލަމަ ބަޔާން ކުރައްވާފައިވެއެވެ. ((خَيْرُ النِّكَاحِ (أَو الصَّدَاقِ) أَيْسَرُهُ))(4) މާނައީ: "އެންމެ ހެޔޮ ކައިވެންޏަކީ (ނުވަތަ ރަނަކީ) އެންމެ ލުއި ކައިވެންޏެވެ. (ނުވަތަ ރަނެވެ.)"

ޢަވްނުލް މަޢުބޫދުގައި، ޙަދީޘުގެ ޝަރަޙަގައި ވެއެވެ. "އެބަހީ، ކައިވެނީގެ ރަނާއި އެހެނިހެން ކައިވެންޏާބެހޭ ކަންތައްތައް ލުއިވުމުގެ ސަބަބުން ފިރިހެނުންނަށް ކައިވެނި ފަސޭހަވެއެވެ."(5)

އަދިވެސް ކައިވެނީގެ ރަން ފިރިހެނުންގެ މައްޗަށް ލުއިވެއްޖެނަމަ ކައިވެނީގެ ބާއްޖަވެރިކަމަށް މަގު ފަހިވެގެންދާނެކަން ބާރުއަޅުއްވައިދެއްވާ ބަޔާން ކުރައްވާފައިވެއެވެ. ((إِنَّ مِنْ يُمْنِ الْمَرْأَةِ تَيْسِيرَ خِطْبَتِهَا وَتَيْسِيرَ صَدَاقِهَا وَتَيْسِيرَ رَحِمِهَا))(6) މާނައީ: "ހަމަކަށަވަރުން އަންހެނުންގެ ބަރަކާތްތެރިކަމުގެ ތެރޭގައި، ކައިވެނީގެ

---

(1) ތަފްސީރު އަލްޤުރްޠުބީ: 97/5.

(2) ބައްލަވާ: މުލައްޚަޞު ފިޤްހީ: 300/2، އައްޝަރްޙު އަލްމުމްތިޢު: 254/12.

(3) އައްޝަރްޙު އަލްމުމްތިޢު: 253/12.

(4) އަބޫދާވޫދު: 2117، އަލްޙާކިމް: 2741، ޞަޙީޙު އަލްޖާމިޢު: 3729، އިރުވާއުލް ޣަލީލް: 1924.

(5) ޢަވްނުލް މަޢުބޫދު: 84/6.

(6) މުސްނަދު އަޙްމަދު: 23957، ޞަޙީޙު އަލްޖާމިޢު: 2235، އިރުވާއުލް ޣަލީލް: 1928.

ކަންތައްތައް ލުއިފަސޭހަކުރުމާއި، ކައިވެނީގެ ރަސް ލުއިފަސޭހަކުރުމާއި، ރަނގަޅު ލުއިފަސޭހަކުރުންވެއެވެ." ރަނގަޅު ލުއިފަސޭހަ ވުމީ ބޮޑު ބަހުގެ މުގާރި ދަރަނިންބޭބާއި ވިހެއްސި ލުއިފަސޭހަކުރުމެވެ.

ކައިވެނީގެ ރަސް ބޮޑުކަން ނުވަތަ ކުޑަކަން ހިތުމުގައި ކައިވެނި ކުރާ އަންހެނުންނާއި މީހާގެ އިޚްތިޔާރު ލިބިފައިވެއެވެ. ނަމަވެސް ހަތަރުސަތޭކައާއި ފަސްސަތޭކަ ދިރުހަމާ ދެމެދުގެ އަދަދަކުން ރަސް ކިޔުމަކީ މުސްތަޙައްބުކަމެއްކަމަށް ބަޔެއް އިލްމުވެރިން ވިދާޅުވެފައެވެ.(1) ރަސޫލުﷲ ޞައްލައްﷲ ޢަލައިހި ވަސައްލަމްގެ އަނބިކަނބަލުންނާއި ދަރިކަނބަލުންގެ ކައިވެނީގެ ރަސްތަކާ ބަރާބަރުކުރުން ބާރަ އޫޤިޔާ ޢާއިޝާ ރަޟިޔަﷲ ޢަންހާ ބަޔާންކުރައްވާ ސަޙީޙު ހަދީޘްގައި ޝައިޚުލްއިސްލާމް އިބްނު ތައިމިއްޔާ ރަޙިމަހުﷲ ވިދާޅުވެފައިވެއެވެ. "ތިމަންމެންގެ އަސްބާބުން މިބަރިދޭން ދަރިފުޅު ނަންގަވާނެގޮތުގައި، ފުރިހަމަކަމުގެ ކައިވެނީގެ ރަސްގެ ގޮތުގައި ފަސްސަތޭކަ ދިރުހަމް ވުމަކީ މުސްތަޙައްބުކަމުވާނެއެވެ."(2) އަދި ޝައިޚުލްއިސްލާމް އިބްނު ތައިމިއްޔާ ރަޙިމަހުﷲ ވިދާޅުވެފައިވެއެވެ. "ކޮބާތަކަށް ލިބޭކަމާއި ފަސޭހަކަމާއެކު، ކުރިންނާއި ފަހުން (ރަސްކަނޑައެޅުމުގައި) ކައިވެނީގެ ރަސްގައި މުސްތަޙައްބުވާނީ ގޮތަކީ ނަބިއްޔާ ޞައްލައްﷲ ޢަލައިހި ވަސައްލަމްގެ އަނބިކަނބަލުންނާއި ދަރިކަނބަލުންގެ ރަސްތަކުގެ އިތުރަށްނުދިނުމެވެ. (އުކިޔަތުގެ ރަސްތަ) ހަތަރުސަތޭކައާއި ފަސްސަތޭކަ ދިރުހަމުގެ މިންވަރެކެވެ. އެއީ ގޮތެއްގައިވެސް ނަބިއްޔާ - ޞައްލައްﷲ ޢަލައިހި ވައާލިހީ ވަސައްލަމް- ގެ ސުންނަތެވެ. މިފަދައިން އަދާކޮށްދެއްވާ ކަމަކަށްވާނަމަ ކައިވެނީގެ ރަސްގައި ނަބިއްޔާ - ޞައްލައްﷲ ޢަލައިހި ވައާލިހީ ވަސައްލަމް- ގެ ސުންނަތް ދިރުވައިލީއެވެ." އަދިވެސް ވިދާޅުވެފައިވެއެވެ. "މިއީ ކޮބާތަކަށް ލިބޭކަމާއި ފަސޭހަކަމާއެކު (ރަސްގެ ބައިގަނޑު ދައްކާ) މިންވަރެވެ. ފަސްކުރުމާއި އުފަލުގެ މިހާރު ދަންނައެވެ. އެތަކެއް ދުވަސްވަރުއިންސާނުން ދައްކާނެ ކޮބާތަކަކަށް މިންވަރެއް އަންހެނުންމިލްކުކުރެއްވުން ރަސްގެބައިގައި ދިނުން މިފަދަ ކަމެއް އެކަށީގެން ނުވެއެވެ."(3)

ރަނާ ރިހީގެ އަގަކީ އަބަދުވެސް ބަދަލުވާ އެއްޗެއްކަމުން، އިޤްތިޞާދީ ޙާލަތަށް ބަލާފައެވެ. ބައެއްދުވަސްވަރު އަގުބޮޑުވެއެވެ. އަދި އަނެއްބައި ފަހަރަކުން އަގު ދަށްވެއެވެ. ހަމައެއާއެކު މިޒަމާނުގައި ރަނާއިރިހީގެ އަގުގައި ވަރަށް ބޮޑު ފަރަގުކުރެއެވެ. އަދި ރަސޫލުﷲ ޞައްލައްﷲ ޢަލައިހި ވަސައްލަމްގެ ޒަމާނާއި މިޒަމާނުގައި ރަނާއިރިހީގެ އަގުވެސް އެތައްގުނައެއް ބޮޑުވެއްޖެއެވެ. އަޅުގަނޑު މިފޮތް ލިޔުނު ދުވަސްވަރު (ހިޖުރައިގެ 1432، މީލާދީގެ 2011) ގައި ރާއްޖޭގެ ޒަކާތް ފަންޑުގެ ރިހީގެ ނިޞާބުކަމުގައި ރާއްޖޭގެ އިސްލާމިކް އެފެއާޒުން ކަނޑައަޅާފައިވަނީ 9966.25 ރުފިޔާ (ނުވަހާސް ނުވަސަތޭކަ ފަސްދޮޅަސްހަ ރުފިޔާ ފަންސަވީސް ލާރި) އެވެ. މިއީ 595 ގްރާމްގެ ރިހިސަރާފު ދިވެހި ރުފިޔާއެވެ. އެހެންކަމުން ރިހީގެ ގްރާމަކަށް ޖެހުނީ 16.75 ރުފިޔާ (ސޯޅަރުފިޔާ ހަތްދިހަ ފަސްލާރި) އެވެ.

އިސްލާމީ ކޮންމެ ދިހަ ދިރުހަމަކީ ހަތް މިޘްޤާލެވެ. އަދި ކޮންމެ މިޘްޤާލަކީ 4.25 ގްރާމެވެ. މިމިންގަނޑުން ބަލާއިރު ހަތަރުސަތޭކަ ދިރުހަމަކީ 1190 ގްރާމެވެ. އެއީ 19932.50 ދިވެހި ރުފިޔާއެވެ.

---

(1) ބައްލަވާ: ތުޙްފަތުލް އަޙްވަޒީ: 298/2، މުޣްނީ: 253/12، ސުބުލުއްސަލާމް: 106/6.

(2) އަލްމިންހާޖް: 218/9.

(3) ބައްލަވާ: މަޖްމޫޢު ފަތާވާ: 194/32.

(ނަވާރަހާސް ނުވަސަތޭކަ ބައްތިރީސް ރުފިޔާ ފަންސާސް ލާރިއެވެ.) އަދި ފަސްސަތޭކަ ދިރުހަމަކީ 1487·50 ގްރާމެވެ. އެއީ 24915·63 ދިވެހި ރުފިޔާއެވެ. (ސައުވީސްހާސް ނުވަސަތޭކަ ފަނަރަ ރުފިޔާ ފަސްދޮޅަސްތިން ލާރިއެވެ.) ތިރީގައިވާ ޖަދުވަލުގައި މިހިސާބުތައް އަޅުގަނޑުލިޔެފައި އެވަނީއެވެ.

ޒަކާތުގެ ނިސާބުކަމުގައިވާ 595 ގްރާމް ރިއްސަށްވާ ފައިސާގެ އަދަދު	9966·25ރ.
1 ގްރާމް ރިއްސަށްވާ ފައިސާގެ އަދަދު	ރ.16·75 = 595/9966·25

އިސްލާމީ ޝަރުޢުގެ 10 ދިރުހަމަކީ 7 މިޘްޤާލު، އަދި ޝަރުޢުގެ މިޘްޤާލަކީ 4·25 ގްރާމް	
400 ދިރުހަމަކީ	މިޘްޤާލު 280 = 400 × 10/7
280 މިޘްޤާލަކީ	ގްރާމް 1190 = 4·25 × 280
1190 ގްރާމް ރިއްސަކީ	ރ.19932·50 = 16·75 × 1190

500 ދިރުހަމަކީ	މިޘްޤާލު 350 = 500 × 10/7
350 މިޘްޤާލަކީ	ގްރާމް 1487·50 = 4·25 × 350
1487·50 ގްރާމް ރިއްސަކީ	ރ.24915·63 = 16·75 × 1487·50

މިހާރަކަށް އައިސް ރަންކިޔުމުގަޔާއި، ރަންދިނުމުގައި އެދެވިގެންނުވާ ގޮތްގޮތަށް ރަންކިޔައި ނުވަތަ ރަން ދިނުމެވެ. މިފަދަ ބައެއް އަމަލުތަކަކީ އުކާލުން ފައިދާއެއް ނުވާގޮތަށް ކުރާ އަމަލުތަކެކެވެ. ކައިވެނީގެ ރަންކިޔުމުގައި އެއްއަދަދުތަކަކުން ރުފިޔާ އިން ފެށިގެން ލާރިއާހަމައަށް ކިޔުމާއި، ރަން ދިނުމުގައި ވަކި ރުފިޔާއިން ރަން ދިނުމާއި، އަންހެނުން ކުއްޖާގެ ބަދުދަރަން ދަގަނޑު ރުފިޔާއިން ރަން ދިނުންފަދަ ކަންތައްތަކާއި އަޅުގަނޑުމެންގެ މުޖުތަމަޢުގައި ފެތުރިފައިވެއެވެ. މިފަދަ އަމަލުތަކަކީ ޢާދަތުގައި ރަނގަޅު އަމަލުތަކެއް ނޫނެވެ. ރަސޫލުﷲ ސައްލައްﷲ ޢަލައިހިވަސައްލަމާއި އެކަލޭގެފާނުގެ ޞަޙާބީންގެ ޙާލު ބަޔާންވެގެން އަޅުގަނޑުމެން ބަލާލާއިރު މިފަދަ އަމަލުތަކެއް އެބޭފުޅުންގެ ކިބައިން ފެނިގެނެއް ނުވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެންމެ ރަނގަޅު ހިދާޔަތަކީ މުޙައްމަދު ސައްލައްﷲ ޢަލައިހިވަސައްލަމަގެ ހިދާޔަތެވެ.

* * *

ކައިވެނީގެ ރަން ބޮޑުކުރުމުން އުފެދޭ ފިތުނަތައް

ކައިވެނީގެ ރަން ކިޔުމުގައި ފިރިހެންމީހާގެ މާލީ ޙާލަތަށް ވިސްނާނުލައި ރަންކިޔުމަކީ، އެކަމުގެ ސަބަބުން ކައިވެނި ކުރެވޭ ދެމަފިރިންނާއި މުޖުތަމަޢަށް ނޭދެވޭ އަސަރުތަކެއް ކުރާނެކަމެކެވެ. ފިރިހެންމީހާގެ މާލީ ޙާލަތާ އެކަށީގެންނުވާ ވަރަށް ރަންކިޔުމަކީ ރަސޫލުﷲ ޞައްލައްލާހު ޢަލައިހި ވަސައްލަމަ އިންކާރުކުރައްވާފައިވާ ކަމެކެވެ. އަބޫ ހުރައިރާ ރަޟިޔަﷲ ޢަންހު ރިވާކުރައްވާ ޙަދީޘްގައިވެއެވެ. ޞަޙާބަކު އައިސް، އަންސާރުންގެ ތެރެއިން އަންހެނަކާ ކައިވެނިކުރެއްވިކަމުގެ ޚަބަރު ރަސޫލުﷲ ޞައްލައްލާހު ޢަލައިހި ވަސައްލަމަށް ދެންނެވުމުން، ނަބިއްޔާ އެކަމަނާއަށް ބެލެއްވިތޯ ސުވާލުކުރެއްވިއެވެ. "ތިބާ އެކަނބުލޭގެ ކައިވެނިކުރީ ކިހާވަރަކަށްހޭ؟" އެޞަޙާބީ ދެންނެވިއެވެ. ހަތަރު އޫޤިއްޔާއަށެވެ. މިބަސްފުޅު އަޑުއެހެވުމުން ރަސޫލުﷲ ޞައްލައްލާހު ޢަލައިހި ވަސައްލަމަ އެކައިވެނީގެ ރަން ބޮޑުކަމާ ނުރުހުން ފާޅުކުރައްވަމުން ބަޔާންކުރެއްވިއެވެ. ((عَلَى أَرْبَعِ أَوَاقٍ! كَأَنَّمَا تَنْحِتُونَ الْفِضَّةَ مِنْ عُرْضِ هَذَا الْجَبَلِ))⁽¹⁾ މާނައީ: "ހަތަރު އޫޤިއްޔާއަށް ހެއްޔެވެ! މިހިރަ ފަރުބަދައިގެ އެއްފަރާތުން ރިހިބައިކޮޅުން ތިޔަ ކަނޑާ ފަދައެވެ."

ރަސޫލުﷲ ޞައްލައްލާހު ޢަލައިހި ވަސައްލަމަގެ މިބަސްފުޅު ޝަރަޙަކުރައްވަމުން، ފިރިމީހާގެ ގާބިލުކަމާ ނިސްބަތުން ކައިވެނީގެ ރަން ބޮޑުކަން ކިޔުމަކީ މަކްރޫހު ކަމެކެވެ.⁽²⁾ އަލްޤުރްޠުބީ ރަޙިމަހުﷲ ވިދާޅުވިއެވެ. "ބައެއް ބޭފުޅުން މިޙަދީޘް ދަލީލަކަށް ހިފައިގެން މިޙަދީޘުގައި ކައިވެނީގެ ރަން ބޮޑުކަން ކިޔުން މަކްރޫހުކަމަށް ދެކެފައެވެ. ނަމަވެސް (ކައިވެނީގެ ރަން ބޮޑުކަން ކިޔުން މަނާވަނީ) މިޙަދީޘުގައިވާ ގޮތަށް ނުކުތުމެވެ. އެހެނީ، (މިޙާލަތުގައި) ކައިވެނިކުރި ޞަޙާބީ ނިކަމެތިއެއް ކަމުގައިވާތީ ރަސޫލުﷲ ޞައްލައްލާހު ޢަލައިހި ވަސައްލަމަ ނިކަމެތިކަމުގެ ސަބަބުން ކައިވެނީގެ ރަން ބޮޑުކަން ކިޔުމަކީ ސަދާނަ ގޮތެއް ނޫނެވެ. އެފަދަ މީހުންނަށް ބޮޑުކޮށް ކިޔުމަކީ ޚިލާފު ކަމެކެވެ. އެއީ ފަހުން ބައްޓަން ކުރާނެ އެންމެން ސަލާމަތް ވާނެ ގޮތެއް ނޫނެވެ. މިއީ ދިރިއުޅުމުގެ މަޤްޞަދު ކަމުގައި ވެގެންވާނެ."⁽³⁾

ހަމައެފަދައިން އިބްނު އަބީ ޙަދްރަދު އަލްއަސްލަމީ ރަޟިޔަﷲ ޢަންހު، ކައިވެނީގެ ރަން ދުއްސަތޭކަ ދިރުހަމަށް ކައިވެނިކުރެއްވިކަން ރަސޫލުﷲ ޞައްލައްލާހު ޢަލައިހި ވަސައްލަމަށް ދެންނެވުމުން ނަބިއްޔާ ވިދާޅުވިއެވެ. "ކައިވެނީގެ ރަން ކިޔައިފީ ކިހާވަރަކަށްހޭ؟" ދެންނެވިއެވެ. ދުއްސަތޭކަ ދިރުހަމަށެވެ. ދެން ނަބިއްޔާ ވިދާޅުވިއެވެ. ((لَوْ كُنْتُمْ تَغْرِفُونَ مِنْ بَطحَانَ مَا زِدْتُمْ))⁽⁴⁾ މާނައީ: "ތިޔަބައިމީހުން ބުޠްޙާން (ކިޔާ ވާދީއެއް) ގެ ތެރެއިން ރިހި އަތުން ކަނޑާލި ނަމަވެސް، މިއަށްވުރެ އިތުރުނުކުރާނެއެވެ."

---

(1) ޞަޙީޙް މުސްލިމް: ކިތާބު ނިކާޙް: 75.

(2) އަލްމިންހާޖް: 214/9.

(3) ތަލްޚީޞު އަލްޙަބީރު: 97/5.

(4) އަލްޙާކިމް: 2730، އަޙްމަދު: 15706. ޝައިޚް އަލްބާނީ މިޙަދީޘަކީ ޞަޙީޙް ޙަދީޘެއްކަމަށް ވިދާޅުވެއެވެ.

އިސްލާމީ ބައެއް މުޖުތަމަޢުތަކުގައި ކައިވެނީގެ ރަން ވަރަށް ބޮޑުކޮށް ހިފައެވެ. ފިރިހެންމީހާއަށް ދެވޭވަރަކަށްވުރެ ބޮޑުކޮށް ކައިވެނީގެ ރަން ހިފުމުގެ ސަބަބުން އަންނަނިވި ނޭދެވޭ އަސަރުތަކެއް ކުރުވަނީ އެކަށީގެންވާކަމެކެވެ.

- ދުމަފިރިން އެކަކު އަނެކަކާ ހިތްހަމަނުޖެހުމުގެ ސަބަބަކަށް ކައިވެނީގެ ރަން ބޮޑުކޮށް ހިފުން ވެދާނެއެވެ.

- ކައިވެނީގެ ރަން ބޮޑުކޮށް ހިފުމުގެ ސަބަބުން، ފިރިހެންމީހާއަށް އެވަރު ދެއްކެން ނެތުމުގެ ސަބަބުން ގިނަދުވަސްތަކެއް ކައިވެނި ނުކުރެވި ހިނގައިދާނެއެވެ. މިކަމުގެ ސަބަބުން ނޭދެވޭ އަސަރުތަކެއް ކުރުވަނީ އެކަށީގެންވާކަމެކެވެ.

- ރަސޫލުالله ޞަލްލަالله ޢަލައިހި ވަސަލްލަމަގެ [illegible] ޢަމަލުފުޅުން އަޅުގަނޑުމެންނަށް ދައްކަވާ ދެއްވާފައިވަނީ ކައިވެނީގެ ރަން ކުޑަކޮށް ހިފުމަށެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެކަލޭގެފާނުގެ ހިދާޔަތަކީ އެންމެ ހެޔޮ ހިދާޔަތެވެ.

- ކައިވެނީގެ ރަން ބޮޑުވުމަކީ މުޖުތަމަޢު ތެރޭގައި ކައިވެނި މަދުވެގެންދާނެކަމެކެވެ. ގިނަބަޔަކު ކައިވެނިކުރުމަކީ އިސްލާމްދީނުގައި ވަރަށް ބޮޑަށް ބާރުއަޅާފައިވާ ކަމެކެވެ.

- ކައިވެނީގެ ރަން ބޮޑުވެއްޖެނަމަ، ދިމާވާ ސަބަބަކާހުރެ ދުމަފިރިން ވަކިވެން ބޭނުންވެއްޖެނަމަ ވަކިވުމަކީ އުނދަގޫކަމަކަށް ވެދާނެއެވެ. މިކަމުގެ ސަބަބުން ކައިވެނީގެ ބާއްޖަވެރިކަމަށް ހުރަސްއެޅޭނެއެވެ.

- ހަމައެފަދައިން ފިރިމީހާ ކުރާ ޚަރަދެއްގެ ސަބަބުން [illegible] ވަރިވާނުގެ ބާޔަކޭ މުދުވެރިވެއްޖެނަމަ، ކައިވެނީގެ ރަނުން ފިރިމީހާއަށް އަނބުރާ ދައްކަންޖެހޭ މިންވަރު ދެއްކުމަކީ އަނބިމީހާއަށް އުނދަގޫވެއެވެ.

* * *

ނިންމުން

ބާރަށްވުރެ ސަގާފަތަކަށް ބާރާތައި މިޒަމާނު އުނދަގޫތަކެއް، އިސްލާމްދީނުގައި ދުރުގެދުތުރުތަކުގެ މުދަލާއި މުޖުތަމަޢުތަކުގެ ސުވާލުތަކަށް ސަބަބުވެފައިވަނީ ކަމަށް އަޅުގަނޑުމެންނަށް ފެނެއެވެ. މުޖުތަމަޢުތަކުގެ އެކިއެކި ބައިތަކުގައި އާއިލާތަކުގެ މަސައްކަތެވެ. އާއިލާއެއްގެ އަންހެނުން ދަރިއަކު ބިންގަލެއް ކައިވެނި ކުރުމަށް ދެފަރާތުގެ މުދަލާއި ބާރުއަޅުއްވައެވެ. މިބާރުއަޅުއްވާ ހާލަތުގައި ސުންނާތުގެ ގޮތް ދޫކޮށް ހާލަތު މުޅި އަޅުގަނޑުމެންގެ ކާބޯތަކާއި ދުވަސްވަރު ބޭނުންވެ ހިނގާފައިވާ ސަބަބަކީ ހަމައެކަނި އިސްލާމްދީނުގެ ފުރިހަމަ އުސޫލުތަކާ މަށްކަން ބިނާވެފައިވާ އާއިލާއަށް ބާރުއަޅުއްވާ އާއިލާކަން ވާނޭ ކަމާމެދު ސަލާމަތްވުމެވެ.

އެގޮތުން އާއިލާއެއްގެ ފުދުންތެރިކަމުގައިވާ ކައިވެނީގައިވާ ކައިވެނިގައި، ކައިވެނި ކުރެވޭ އަންހެންމީހާއަށް ކައިވެނީގެ ރަން ދިނުމަށް އިސްލާމްދީން ބާރުއަޅުއްވާފައެވެ. ރަން ލުއިކުރުމަކީ އަންހެނުންނާއި ކައިވެނީގެ ރަން ދިނުމަށް ބާރުއަޅުއްވާފައެވެ. ރަން ކުޑަކުރުމަކީ މިނިވަންކަމާއި އިސްލާމްދީން ކަނޑައަޅުއްވާފައިވާ ސުންނަތެވެ. ނަމަވެސް ރަންކުޑަކުރުމުގައި ބަރަކާތް މިނިވަންކަމެއް އެދޭ ކަމަށް އިސްލާމްދީނުގެ ސުންނަތުގައި ފާހަގަކޮށްފައެވެ.

މިގޮތުން ރަންކުޑަކުރުމަކީ، ކައިވެނި ކުރާ ފިރިހެނުންނާއި މާލީގޮތުން ދިރިއުޅުމުގައި، ރަންކުޑަކުރުމުގައި ބަރަކާތް އެކަށީގެންވާ އިހުސާނެވެ. އެއީ ރަންގަދަކުރުމަކީ ކައިވެނީގެ އެއްކަލަ އިސްލާމްދީނުގައި ބަލާނީ އެއްކަލަ ނުވާއި، ކައިވެނި އަޅުގަނޑުމެން ވަޒީފާ މިނިވަން ކައިވެނި ސަލާމަތްކަންދޭތެރޭ އަހަރުގައި. އެއީ ކައިވެނީގެ ރަން ދިރުމުގައި ފިރިހެނާ ފަސޭހަކުރުމަށްވާ ހަމަޖެހުން، އަންހެނުންނާ ކުރިއަރައިގަތުމަށް އެއްވެސް މިގޮތް އެދެނެދޭ ބޭނުންކުރާ އިސްލާމްދީން ބާރުއަޅުއްވާއެވެ. މިފަދަ އިސްލާމްދީ އުސޫލުތަކުގެ ގެއްލުން ހިނދު ރަނަގޮ، ކައިވެނީގެ ރަންގަދައިން ކައިވެނީގައި الله ސުބުޙާނަހޫ ވަތަޢާލާ ބަރަކާތް ލައްވާނަކަމުގައެވެ.

ربنا آتنا من لدنك رحمة وهيئ لنا من أمرنا رشدا. وصلى الله وسلم وبارك على عبده ورسوله نبينا محمد وعلى آله وصحبه.

* * *

މުހިއްމު މަރްޖިޢުތައް

1. تفسير القرآن العظيم: أبو الفداء إسماعيل بن كثير الدمشقي، تحقيق: مصطفى السيد محمد، ومحمد السيد رشاد، ومحمد فضل العجماوي، وعلي أحمد عبدالباقي، وحسن عباس قطب، دار عالم الكتب، الطبعة الأولى، 1425هـ.

2. الجامع لأحكام القرآن: أبو عبدالله محمد بن أحمد القرطبي، تحقيق: عبدالرزاق المهدي، دار الكتاب العربي، 1429هـ.

3. فتح الباري شرح صحيح البخاري: أحمد بن علي بن حجر العسقلاني، بإشراف: علي بن عبدالعزيز الشبل، دار السلام للنشر والتوزيع، الطبعة الأولى، 1421هـ.

4. المنهاج شرح صحيح مسلم بن الحجّاج : محي الدين النووي، تحقيق: الشيخ خليل مأمون شيحا، دار المعرفة، الطبعة الثانية عشر، 1427هـ.

5. عون المعبود شرح سنن أبي داود : أبو عبد الرحمن شرف الحق محمد أشرف الصديق العظيم آبادي، تحقيق: عبدالرحمن محمد عثمان، دار إحياء التراث العربي، الطبعة الثانية، 1421هـ.

6. تحفة الأحوذي بشرح جامع الترمذي : محمد عبدالرحمن المباركفوري، اعتنى بها: علي محمد معوض، وعادل أحمد عبدالموجود، دار إحياء التراث العربي.

7. نيل الأوطار من أسرار منتقى الأخبار: محمد بن علي الشوكاني، تحقيق: محمد صبحي حسن حلّاق، دار ابن الجوزي، الطبعة الأولى، 1427هـ.

8. سبل السلام الموصلة إلى بلوغ المرام : محمد بن إسماعيل الأمير الصنعاني، تحقيق: محمد صبحي حسن حلّاق، دار ابن الجوزي، الطبعة الثامنة، 1428هـ.

9. إرواء الغليل: محمد ناصر الدين الألباني، بإشراف: محمد زهير الشاويش، مكتبة الإسلامي، الطبعة الأولى، 1399هـ.

10. سلسلة الأحاديث الصحيحة: محمد ناصر الدين الألباني، مكتبة المعارف للنشر والتوزيع، 1415هـ.

11. التعليقات الحسان على صحيح ابن حبان: محمد ناصر الدين الألباني، دار باوزير.

12. صحيح ابن حبان بترتيب ابن بلبان، تحقيق: شعيب الأرنؤوت، مؤسسة الرسالة، الطبعة الثانية، 1414هـ.

13. المغني: موفق الدين ابن قدامة المقدسي، تحقيق: عبدالله بن عبدالمحسن التركي، وعبدالفتاح محمد الحلو، دار عالم الكتب، الطبعة الرابعة، 1419هـ.

14. الشرح الممتع على زاد المستقنع : محمد بن صالح العثيمين، دار ابن الجوزي، الطبعة الأولى، 1422هـ.

15. الملخص الفقهي: صالح بن فوزان بن عبدالله آل فوزان، دار ابن الجوزي، الطبعة الثالثة، 1428هـ.

16. تحذير أولياء الأمور من خطر المغالات في المهور: أبو عمرو عبدالكريم بن أحمد الحجوري العمري، دار الإمام أحمد، 1427هـ.

17. [illegible]: މުޙައްމަދު މުޞްޠަފާ އަލްޢަދަވީ

* * *

ފިހުރިސްތު

މުޤައްދިމާ 2
ތަޢްރީފު 3
ޝަރުޢުވުމުގެ ދަލީލުތައް 3
  ކީރިތި ޤުރުއާނުގެ ދަލީލުތައް: 4
  ސުންނަތުގެ ދަލީލުތައް: 5
  އިޖުމާޢު: 5
ނަބިއްޔާ ސަލްލަﷲ ޢަލައިހިވަސައްލަމަގެ ކައިވެނިފުޅުތަކަށް ބަލާލުމެއް 6
ކައިވެނީގެ ރަނާބެހޭގޮތުން ވާރިދުވެފައިވާ ބައެއް ޙަދީޘްތައް 8
ކައިވެނީގެ ރަނުގެ މިލްކުވެރި ފަރާތް 13
ކައިވެނީގެ ރަނާގުޅޭ ބައެއް ފިޤްހީ މަސްއަލަތައް 13
  ފުރަތަމަ މަސްއަލަ: ކައިވެނީގެ ރަނުގެ މިންވަރު 14
  ދެވަނަ މަސްއަލަ: ކައިވެނީގެ ރަނުގެގޮތުގައިދެވޭ އެތި 15
  ތިންވަނަ މަސްއަލަ: ކައިވެނީގެ ރަން ކަނޑައެޅުން 15
  ހަތަރުވަނަ މަސްއަލަ: ކައިވެނީގެ ރަން އަނބިމީހާއަށް މިލްކުވުން 16
  ފަސްވަނަ މަސްއަލަ: އެއްފަންތިއެއްގެ ރަނެއް ކަނޑައެޅުން 18
  ހަވަނަ މަސްއަލަ: ޖިމާޢުވުމުގެ ކުރިން ނުވަތަ އެކަހެރިވުމުގެ ކުރިން ވަރިކުރުން 19
ރަން ކިޔުމުގައި [illegible] 21
ކައިވެނީގެ ރަން [illegible] 24
ނިންމުން 26
މުހިއްމު މަރުޖިޢުތައް 27